

ประตูสู่อีสาน ชุมทางคมนาคม

สระบุรี

ศรีพุทธบาท

สระบุรี ศรีพุทธบาท

พระพุทธบาทลือนาม แหล่งน้ำอุดม
นมเนื้อมากมาย หลากหลายโรงงาน
ถิ่นข้าวสารพันธุ์ดี มีมะม่วงรสเลิศ
งามบรรเจิดธรรมชาติ

ISBN : 974-87072-5-3

28/03/2546
67.50

สระบุรี ศรีพุทธบาท

สายน้ำ เสฏฐพงศ์
เรียบเรียง

สระบุรี ศรีพุทธบาท

สายน้ำ เสฏฐพงศ์

บรรณาธิการ : ถวิล มนัสน้อม
ออกแบบปกและรูปเล่ม : P.K. GROUP

ISBN 974-87072-5-3
BOOKCODE 01-03-0001-01
พิมพ์ พ.ศ. 2542

จัดพิมพ์

บริษัท แสงปัญญาเลิศ จำกัด

จัดจำหน่าย

องค์การค้าของคุรุสภา
69 อาคาร 9 ถนนราชดำเนินกลาง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 629-1911-6

พิมพ์ที่ บริษัท คอมแพคพริ้นท์ จำกัด

ราคา 135 บาท

คำนำสำนักพิมพ์

ไปจังหวัดสระบุรีหนนี้ไม่ต้องเลี้ยวขวา ตรงเข้าเมืองทะลุสู่ชนบทไปเลย โดยไปกับโครงการหนังสือสารคดี ชุด จังหวัดของเรา เล่มนี้

นอกจากท่านจะได้สัมผัสเมืองและเลาะเลี้ยวไปตามชนบทแล้ว ยังได้ท่องไปในแดนศาสนสถานอันยิ่งใหญ่ นมัสการพระพุทธบาทอันเลื่องลือ แล้วเพลิดเพลินไปกับตำนานที่เล่าขาน พร้อมข้อมูลจากการค้นคว้าเพื่อท่องไปในอดีตและปัจจุบันของจังหวัดสระบุรีอย่างมีรสชาติ

สระบุรีมิใช่เพียงเมืองผ่านไปสู่ประตูอีสาน ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเท่านั้น หากแต่เป็นเมืองที่ท่านควรจะมุ่งตรงเข้าไปท่องเที่ยวอย่างเพลินตาเพลินใจ และเพลินไปกับขนมรสเลิศ

คณะผู้จัดทำนำท่านไปสัมผัสสระบุรีในแง่มุมที่ควรศึกษาเรียนรู้สำหรับนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว และบุคคลทั่วไปที่ใส่ใจในถิ่นมาตุภูมิ ตลอดทั้งเล่มมีภาพประกอบ 4 สีสวยงามพร้อมข้อมูลล่าสุดเท่าที่เห็นและเป็นอยู่ในปัจจุบัน

บริษัท แสงปัญญาเลิศ จำกัด

มณฑปครอบรอยพระพุทธบาท
วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร

คำนำผู้เรียบเรียง

สระบุรี นับเป็นเมืองที่น่าอยู่น่าพักพิงอีกแห่งหนึ่ง เป็นชุมทางการคมนาคมของประเทศ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามพร้อมประเพณีศิลปวัฒนธรรมในพื้นถิ่น และเป็นแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศ

ในชีวิตหนึ่งอย่างน้อยก็ควรไปนมัสการพระพุทธบาทอันลือชื่อ พร้อมกับเสาะหาของกินของใช้อันเป็นผลิตผลที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย

คณะผู้จัดทำได้ออกไปรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลยังพื้นถิ่นเพื่อบันทึกเรื่องราวและภาพมารวมไว้ในหนังสือโครงการชุด **จังหวัดของเรา** เล่มนี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อมูลจากอดีตถึงปัจจุบันที่ครบถ้วนสมบูรณ์

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นคู่มือที่ดีของอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว และสำหรับทุกคนที่รักแผ่นดินไทย

สายน้ำ เสฏฐพงศ์

สารบัญ

สระบุรีชุมทางการคมนาคม

สระบุรีเป็นเมืองที่แวดล้อมด้วยเมืองเก่าแก่และรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16-20 ทางทิศเหนือจดเมืองละโว้หรือลวปุระ ปัจจุบันคือจังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นเมืองที่พระพุทธศาสนานิกายมหายานเจริญรุ่งเรืองมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 ด้านตะวันออกติดกับจังหวัดนครราชสีมา อันถือเป็นแอ่งอารยธรรมใหญ่ของภาคอีสาน ดังปรากฏหลักฐานทั้งทางโบราณสถานและโบราณวัตถุอยู่มากมาย โดยเฉพาะที่เมืองพิมาย

ส่วนทิศใต้ติดกับจังหวัดนครนายก ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเมืองเก่าแก่ที่ครั้งหนึ่งเคยได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายมหายานจากขอมเช่นเดียวกัน ดังมีหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุ อันเป็นศิลปะแบบเดียวกับพบที่นครวัด ประเทศกัมพูชา ณ บ้านดงละคร

ย้อนขึ้นมาทางทิศตะวันตกติดกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-20 อาณาบริเวณที่ตั้งแห่งนี้เคยอยู่ในอำนาจของอาณาจักรอโยธยามาก่อน โดยก่อตั้งและเจริญขึ้นพร้อม ๆ กับนครละโว้ แต่มีอายุ

ตัวเมืองสระบุรีในปัจจุบัน

ยาวนานกว่า ศิลปวัตถุที่พบในช่วงเวลาดังกล่าว นักโบราณคดีได้ตั้งชื่อให้ว่าเป็นศิลปะแบบอู่ทอง-สุพรรณภูมิ ซึ่งเก่าแก่กว่าศิลปะแบบอยุธยา มีทั้งพระพุทธรูป ใบเสมา และโบราณสถาน อย่างเช่น เจดีย์ วิหาร และอุโบสถ แหล่งที่พบมากที่สุดอยู่บริเวณที่ตั้งวัดอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน

ถึงจะถูกแวดล้อมด้วยเมืองสำคัญ ๆ มากมาย แต่สระบุรีก็เพิ่งมาก่อตั้งเป็นเมืองอย่างจริงจังในสมัยอยุธยาเป็นราชธานีนี่เอง มูลเหตุแห่งการจัดตั้งเป็นเมืองก็เนื่องจากต้องการใช้เป็นที่ระดมพลในยามสงคราม และคงดำรงสถานะนั้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงได้รับจัดตั้งเป็นจังหวัด พร้อมกับได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ เช่นการตัดทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผ่านถนน

มิตรภาพ หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ไปยังจังหวัดนครราชสีมา

ปัจจุบันสระบุรีได้กลายเป็นชุมทางการคมนาคมที่สำคัญของทั้งภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และจังหวัดที่อยู่แถบตะวันตก

นอกจากนั้น ยังมีวัตถุดิบสำคัญสำหรับใช้ในงานก่อสร้าง และการงานพัฒนาความเจริญต่าง ๆ มากมาย อาทิ ปูนขาว หินอ่อน หินน้ำมัน หินพลวง ทองแดง เหล็ก ลิกไนต์ และดินลูกรัง มีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เข้ามาดำเนินการเกี่ยวกับการผลิตปูนซีเมนต์ โมเสก เซรามิก บดถ่านหิน ลิกไนต์จำนวนมาก

ด้านทำเลที่ตั้ง ซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสลับกับที่ราบสูงและภูเขา มีป่าไม้หนาแน่น ยังเหมาะแก่การประกอบอาชีพกสิกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะโคนมและโคเนื้อ ถือเป็นแหล่งเลี้ยงและเพาะพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จมาก จนมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องตามมา

ศาลากลางจังหวัด

มุมหนึ่งของเมืองสระบุรี

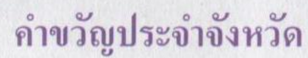
เช่น อุตสาหกรรมผลิตนมพร้อมดื่มหรือนมพาสเจอไรซ์และสเตอริไรซ์ ขององค์การส่งเสริมกิจการโคนม (อสค.)

จากความเจริญต่าง ๆ ส่งผลให้ประชากรในจังหวัดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ยามต้องการการพักผ่อนก็มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้ได้ชื่นชมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติ สวนรุกขชาติ ถ้ำ น้ำตก ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุเก่าแก่ อาทิ พระพุทธบาทสระบุรี พระพุทธฉาย ภาพจำหลักพระโพธิสัตว์ ฯลฯ

ตราประจำจังหวัด

เป็นรูปมณฑปพระพุทธบาท หมายถึง มณฑปครอบรอยพระพุทธบาทที่ตั้งอยู่ ณ อำเภอพระพุทธบาท ซึ่งชาวเมืองเคารพนับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาช้านานแล้ว กล่าวว่า ผู้ที่พบรอยพระพุทธบาทนี้ คือ พรานบุญ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรม กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อความล่วงรู้ไปถึงพระกรรณ พระองค์ได้เสด็จมาทอดพระเนตรและถวายสักการะ พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างมณฑปครอบไว้ แล้วสถาปนาขึ้นเป็นพระพุทธเจดีย์มหาสถาน และพระอารามหลวง

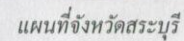

คำขวัญประจำจังหวัด

พระพุทธบาทลือนาม
แหล่งน้ำอุดม
นมเนื้อมากมาย
หลากหลายโรงงาน
ถิ่นข้าวสารพันธุ์ดี
มีมะม่วงรสเลิศ
งามบรรเจิดธรรมชาติ

จังหวัดลพบุรี
อำเภอวังม่วง
21
1
อำเภอพระพุทธบาท
จังหวัดนครราชสีมา
อำเภอมวกเหล็ก
อำเภอหนองโดน
2
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
อำเภอบ้านหมอ
อำเภอดอนพุด
อำเภอแก่งคอย
แม่น้ำป่าสัก
อำเภอเมืองสระบุรี
อำเภอเสาไห้
จังหวัดสระบุรี
อำเภอหนองแซง
1
อำเภอวิหารแดง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
อำเภอหนองแค
จังหวัดนครนายก
จังหวัดปทุมธานี
เครื่องหมาย
เขตจังหวัด
เขตอำเภอ
ทางหลวง ถนน
ทางรถไฟ
แม่น้ำ คลอง
ที่ตั้งอำเภอ

แผนที่จังหวัดสระบุรี

ที่ตั้งและอาณาเขต

จากกรุงเทพมหานครมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามเส้นทางพหลโยธินหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ประมาณ 108 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ ราว 113 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของจังหวัดสระบุรี หนึ่งในจังหวัดที่ราบลุ่มภาคกลางซึ่งอุดมไปด้วยแหล่งน้ำและธรรมชาติ ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ประมาณเส้นรุ้งที่ 14 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศาตะวันออก

มีจังหวัดร่วมภาคเดียวกัน 26 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครนายก นครปฐม นครสวรรค์ ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ระยอง

ราชบุรี ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระแก้ว สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง อุทัยธานี และกรุงเทพฯ

ส่วนจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดสระบุรีมีอยู่เพียง 6 จังหวัด คือ

ทิศเหนือ	เขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอหนองโดน อำเภอพระพุทธบาท ติดต่อกับจังหวัดลพบุรี
ทิศใต้	เขตอำเภอวิหารแดง ติดต่อกับจังหวัดนครนายก อำเภอหนองแค ติดต่อกับจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	เขตอำเภอแก่งคอยและอำเภอมวกเหล็กติดต่อกับจังหวัดนครนายกและจังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	เขตอำเภอหนองแค อำเภอหนองแซง อำเภอเสาไห้ อำเภอบ้านหมอ และอำเภอดอนพุด ติดต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดสระบุรีมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,576 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,096,000 ไร่ จัดเป็นจังหวัดขนาดกลาง ท้องที่แต่ละอำเภออยู่ห่างกัน 8-64 กิโลเมตร อำเภอที่อยู่ไกล้ตัวจังหวัดมากที่สุด คือ อำเภอเฉลิม-พระเกียรติ และอำเภอเสาไห้ ส่วนอำเภอที่อยู่ไกลที่สุด คือ อำเภอวังม่วง

สภาพพื้นที่

พื้นที่โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ตั้งแต่บริเวณตอนกลางขึ้นไปทางเหนือ เช่น ตอนเหนือของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอพระพุทธบาท แผ่ขยายลงมาทางตะวันออก ในเขตท้องที่อำเภอวังม่วง มวกเหล็กและแก่งคอย ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับภูเขา มีป่าไม้หนาแน่นในเขตเขาสูง ส่วนหนึ่งได้รับการคุ้มครองจากกรมป่าไม้ โดยจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ อาทิ อุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น มีพื้นที่ประมาณ 27,856 ไร่ และส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งเป็นเขตรอยต่อ 4 จังหวัด ได้แก่ สระบุรี

สภาพป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมความงามของธรรมชาติ

ที่ราบลุ่มตอนกลางและตอนล่าง นอกจากพื้นที่ทำนาแล้วยังมีการทำไร่และสวนผลไม้

นครนายก นครราชสีมา และปราจีนบุรี ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,355,394 ไร่

ในส่วนของที่ราบสูงแทรกตัวอยู่ตามไหล่และบริเวณเชิงเขาเป็นพื้นที่ที่เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง และอ้อยน้ำตาล ซึ่งจัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

ส่วนพื้นที่ราบลุ่มเป็นดินตะกอนใหม่เนื่องจากเคยเป็นทะเลมาก่อน มีทั้งชนิดระบายน้ำได้ดีและเลว เหมาะแก่การทำนา ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางแถบตอนใต้และตะวันตก เช่น เขตอำเภอเมืองสระบุรี อำเภอหนองแซง อำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดง อำเภอพระพุทธบาท อำเภอบ้านหมอ อำเภอเสาไห้ อำเภอหนองโดน และอำเภอดอนพุด

แม่น้ำป่าสักช่วงไหลผ่านอำเภอเมืองสระบุรี

แม่น้ำป่าสักช่วงไหลผ่านอำเภอเสาไห้

แม่น้ำ

สระบุรีมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านพื้นที่เพียงสายเดียว คือ แม่น้ำป่าสัก ต้นกำเนิดอยู่ที่เทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลล่องใต้ผ่านจังหวัดลพบุรี เข้าสู่จังหวัดสระบุรีบริเวณตอนเหนือ เขตอำเภอมวกเหล็ก จากนั้นไหลลงมาทางตอนใต้ผ่านอำเภอแก่งคอย หักย้อนขึ้นไปทางตอนกลางผ่านอำเภอเมือง อำเภอเสาไห้ แล้วทะลุเข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมเข้ากับแม่น้ำเจ้าพระยาที่บริเวณป้อมเพชร อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 500 กิโลเมตร เฉพาะส่วนที่ไหลผ่านจังหวัดสระบุรีมีประมาณ 105 กิโลเมตร

แหล่งน้ำธรรมชาตินอกจากนี้ก็มี ลำคลอง ห้วย หนอง บึง และคลองชลประทาน

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่ว ๆ ไปของจังหวัดสระบุรีไม่แตกต่างจากจังหวัดที่อยู่ในเขตที่ราบลุ่มเดียวกันนัก คือ แบ่งเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว อุณหภูมิเฉลี่ยในแต่ละฤดูกาลไม่แตกต่างกันเท่าใด อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 34 องศาเซลเซียส และต่ำสุดประมาณ 23 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เกิดจากการได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านอ่าวไทยเข้ามาสู่พื้นที่ภาคกลางของประเทศ ส่งผลให้เกิดฝนตกชุกต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน โดยเริ่มขึ้นราวปลายเดือนพฤษภาคมถึงต้นเดือนกันยายน และทอดยาวไปจนถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว หลังจากหมดอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในส่วนของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็จะมีอิทธิพลของลมเย็นซึ่งพัดมาจากประเทศจีนเข้ามาแทนที่ อิทธิพลของลมเย็นนี้จะแผ่ปกคลุมไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย ภาคที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ อากาศค่อนข้างหนาวจนถึงหนาวจัด ส่วน

พื้นที่ภาคกลางได้รับผลกระทบค่อนข้างน้อย เนื่องจากอยู่ห่างออกมา อีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่ค่อยมีภูเขาที่จะดูดซับความเย็นเอาไว้ ช่วงฤดูหนาวจะเริ่มราวปลายเดือนตุลาคม ไปจนถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์

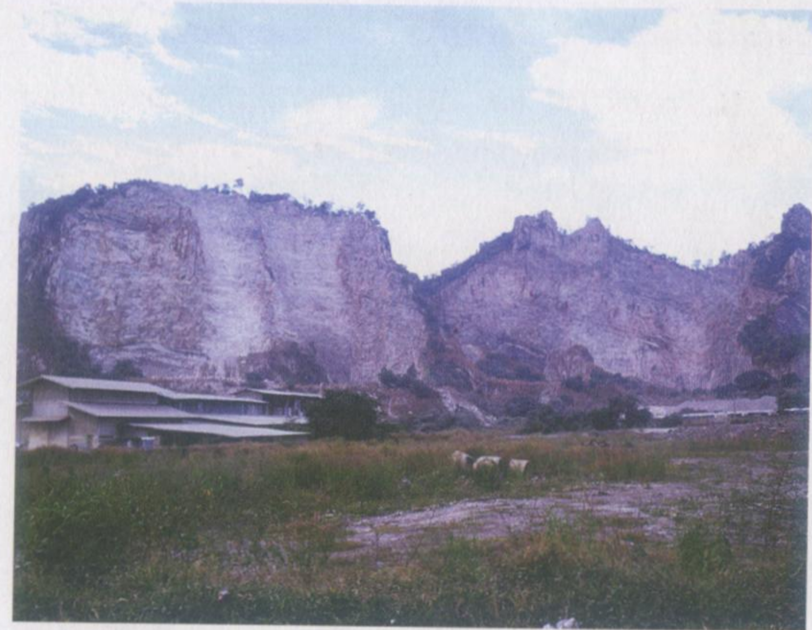
ฤดูร้อน เริ่มราวเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม ช่วงนี้เป็นช่วงที่อิทธิพลของลมเย็นที่แผ่ปกคลุมประเทศไทยได้จางหายไป ประกอบกับไม่มีอิทธิพลจากลมมรสุมเข้ามารบกวน ทำให้อากาศค่อนข้างร้อน โดยจะร้อนที่สุดในเดือนเมษายน ซึ่งมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 34 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดสระบุรีมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรธรณี และทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรธรณี นอกจากดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวและพืชไร่แล้ว จังหวัดสระบุรียังมีทรัพยากรที่ได้จากดินที่สำคัญอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ได้แก่ ปูนขาว หินอ่อน หินปูนทำซีเมนต์ หินน้ำมัน หินพลวง ทองแดง เหล็ก ลิกไนต์ ไนโรนิลไลท์ และดินมาร์ล ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ล้วนเป็นวัตถุดิบสำคัญในระบบอุตสาหกรรม ทั้งในจังหวัด และต่างจังหวัด

ทรัพยากรป่าไม้ นอกจากพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่นและเขาใหญ่แล้ว จังหวัดสระบุรียังได้จัดแบ่งพื้นที่บางส่วนสงวนไว้เป็นพื้นที่ป่า และปลูกสวนป่าขึ้น ทำให้ปัจจุบันจังหวัดสระบุรีมีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้กระจายอยู่หลายแห่ง อาทิ ป่าอุทยานแห่งชาติพระพุทธฉายมีเนื้อที่ประมาณ 24 ตารางกิโลเมตร ป่าสงวนแห่งชาติพระพุทธบาท-พุแค มีเนื้อที่ประมาณ 26 ตารางกิโลเมตร ป่าสงวนแห่งชาติทำริด-ลำทองหลาง-ลำพญา มีเนื้อที่ประมาณ 508.24 ตารางกิโลเมตร และป่าสงวนแห่งชาติมวกเหล็ก-ทับกวาง มีเนื้อที่ประมาณ 314.65 ตารางกิโลเมตร

หินและลูกรังนับเป็นทรัพยากรธรรมชาติสำคัญอีกอย่างของสระบุรี พบมากทางตอนเหนือ เช่น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอพระพุทธบาท

ประชากร

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2540 จังหวัดสระบุรีมีประชากรอยู่ทั้งสิ้น 561,477 คน ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นชาวไทยทั้งเชื้อชาติและสัญชาติ นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาได้แก่ ศาสนาคริสต์และอิสลาม พื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด ได้แก่ เขตอำเภอเมือง

ลักษณะทางสังคม ยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นับถือและเคารพผู้ใหญ่ตลอดจนผู้ที่มีคุณวุฒิสูงกว่า ประชากรกว่าร้อยละ 70 ยังคงยึดอาชีพด้านเกษตรกรรม นอกนั้นประกอบอาชีพในการอุตสาหกรรม เหมืองแร่ ย่อยหิน พาณิชย์ การบริการ และการขนส่ง

ตลาดหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ประชากรส่วนมากจัดเป็นประชากรที่มีคุณภาพ เนื่องจากมีการติดต่อและรับทราบข่าวสารบ้านเมืองอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง มีแหล่งการศึกษากระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของจังหวัดทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน

นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ขยันขันแข็งในการประกอบสัมมาอาชีพ รวมทั้งใฝ่หารายได้เสริมจากอาชีพรองเพื่อผดุงฐานะทางครอบครัวให้มั่นคงแข็งแรง

อาชีพและอุตสาหกรรม

ดังกล่าวแล้วว่า สภาพทางสังคมของจังหวัดสระบุรียังคงมีลักษณะเป็นแบบสังคมเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเพาะปลูกเป็นหลัก โดยมีพื้นที่เพาะปลูกมากถึง 1,570,373 ไร่ ที่เหลือประมาณ 520,542 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้อีก 5,885 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ

เกษตรกรรม

แม้จะไม่ได้เป็นรายได้หลักของจังหวัดอย่างรายได้จากอุตสาหกรรม แต่เกษตรกรรมก็ยังคงเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ ทำสวนผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ รองลงมาคือ อาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

ทำนา จังหวัดสระบุรีมีพื้นที่ทำนาอยู่ 773,058 ไร่ กระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัด โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ทางตอนใต้และตะวันตก เช่น ในเขตอำเภอเมือง อำเภอเสาไห้ อำเภอหนองแซง อำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดง อำเภอพระพุทธบาท อำเภอบ้านหมอ อำเภอหนองโดน และอำเภอดอนพุด ส่วนใหญ่เป็นการทำนาปี มีเพียงบางพื้นที่ที่ระบบชลประทานเข้าไปถึงเท่านั้นจึงสามารถทำนาได้ 2 ครั้ง คือ นาปี กับนาปรัง

ทำไร่ พื้นที่สำหรับทำไร่มีมากเป็นอันดับสองของพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกในจังหวัด คือประมาณ 753,004 ไร่ พืชไร่ที่ได้รับความนิยม ได้แก่ ข้าวโพด ฝ้าย มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วเขียว ถั่วเขียวผิวมัน ถั่วลิสง และละหุ่ง ปลูกมากที่สุดในเขตอำเภอมวกเหล็ก อำเภอแก่งคอย อำเภอพระพุทธบาท อำเภอเมือง และอำเภอเสาไห้

ทำสวน มีทั้งสวนผลไม้ ไม้ยืนต้น สวนผัก และไม้ดอกไม้ประดับ โดยมีพื้นที่ส่วนนี้ทั้งหมดประมาณ 64,311 ไร่ กระจายอยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่ม

การปศุสัตว์

ในภาคกสิกรรม นอกจากรายได้หลักที่มาจากการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ แล้ว เลี้ยงสัตว์ ก็ถือเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่ง สัตว์ที่ได้รับความนิยมเลี้ยงมากที่สุดได้แก่ ไก่ เป็ด สุกร โค และกระบือ โดยเฉพาะ 3 ประเภทหลังมีการจัดตั้งสถานีบำรุงสัตว์ทับกวางขึ้นเพื่อให้บริการผสมเทียมแก่ประชาชน

นอกจากนี้ ยังมีองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย ที่เข้ามาให้การสนับสนุนและอำนวยประโยชน์ในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวกับการเลี้ยงโคและกระบือแก่ประชาชน อาทิ จัดหาพันธุ์ ผสมเทียม บำรุงรักษา ตลอดจนสนับสนุนให้จัดตั้งโครงการเลี้ยงโคนมและกระบือขึ้น ได้แก่ โครงการเลี้ยงโคนมรายย่อย โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์พัฒนา โครงการเกษตรกรรมบ้านท่ามะปราง "ธนาคารโคกระบือ" เป็นต้น

หน่วยงานสนับสนุนการเลี้ยงโคนมในจังหวัดตั้งอยู่ที่อำเภอมวกเหล็ก

การประมง

การประมงที่นี่มีประมงน้ำจืด แหล่งประมงที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง รวมไปถึงการขุดบ่อเลี้ยงปลา ปลาที่จับได้มีตั้งแต่ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาสวาย ปลาเทโพ พื้นที่ที่นิยมเลี้ยงปลามากที่สุด ได้แก่ อำเภอบ้านหมอ อำเภอเมือง อำเภอเสาไห้ และอำเภอหนองแค ตามลำดับ ลักษณะการทำประมงมีทั้งแบบยังชีพ และเพื่อการจำหน่าย เสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว

สานหมวก กระบุง ตะกร้า ทอผ้า เป็นส่วนหนึ่งของอาชีพเสริม

อุตสาหกรรม

หากจะพูดถึงรายได้ที่เข้ามาสู่จังหวัดแล้ว รายได้จากภาคอุตสาหกรรมนับว่าเป็นรายได้อันดับหนึ่งของจังหวัด โดยมีทั้งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น เกี่ยวกับปูนซีเมนต์ ผลิตเหล็กเส้น กระสอบป่าน กระเบื้องโมเสก ไปจนถึงทอผ้า อุตสาหกรรมขนาดกลาง อาทิ อุตสาหกรรมผลิตนมพร้อมดื่ม โรงสีข้าว โรงโม่หิน และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เช่น โรงงานเส้นหมี่

อุตสาหกรรมแบ่งตามลักษณะการผลิตได้เป็น 5 ประเภท อาทิ

- อุตสาหกรรมการเกษตร ได้แก่ โรงสีข้าว มีทั้งขนาดใหญ่ กลางและเล็ก โรงงานผลิตถ่านสำเร็จรูปจากแกลบ

- อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป ได้แก่ โรงงานผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปจากนมและเนื้อสัตว์ โรงงานเส้นหมี่ โรงงานทำวุ้นเส้น และเส้นก๋วยเตี๋ยว

- อุตสาหกรรมวัสดุก่อสร้าง อาทิ โรงงานผลิตปูนซีเมนต์ ซึ่งมีอยู่หลายแห่ง หลายบริษัท เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โรงงานโม่หิน ผลิตปูนซีเมนต์ขาว ปูนขาว โรงงานผลิตโมเสกและเซรามิก โรงงานผลิตกระเบื้องซีเมนต์ใยหิน กระเบื้องซีเมนต์ชนิดแผ่นเรียบและชนิดมุงหลังคา ไปจนถึงโรงงานผลิตเหล็กเส้นและเหล็กหล่อ

นมพร้อมดื่ม อุตสาหกรรมจากการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม

- อุตสาหกรรมสิ่งทอ มีทั้งโรงงานผลิตกระสอบ โรงงานทอผ้าปั่นด้าย รวมไปถึงโรงงานผลิตภัณฑ์จากไม้ อุตสาหกรรมบริการ โรงงานผลิตก๊าซออกซิเจนเหลว ไนโตรเจนเหลว

- อุตสาหกรรมในครอบครัว ที่น่าสนใจได้แก่ ผ้าทอพื้นเมือง ทำกันมากที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเสาไห้ ตำบลเตาปูน อำเภอแก่งคอย งานจักสานไม้ไผ่ เช่น ตะกร้า กระบุง พัด หมวก ที่บ้านท่าฤทธิ์ ตำบลวังม่วง อำเภอมวกเหล็ก และบางท้องที่ในเขตอำเภอแก่งคอย อำเภอวิหารแดง อำเภอบ้านหมอ และอำเภอดอนพุด ทอเสื่อกกที่ตำบลบ้านธาตุ อำเภอแก่งคอย และบ้านหนองมนต์ ตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนพุด

การค้าและพาณิชย์

ธุรกิจการค้าและพาณิชย์ในจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่เป็นการค้าปลีกและส่งสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน อาทิ อาหารสด ผักและผลไม้ อาหารสำเร็จรูป อาหารแห้ง ตลอดจนเครื่องแต่งกาย

นอกจากนี้ก็มีธุรกิจที่เกี่ยวกับสถาบันการเงิน ธุรกิจการประกันภัย และบริษัทนิติบุคคล ตามชุมชนเมือง

การคมนาคม

ที่ตั้งของจังหวัดสระบุรีนับเป็นจุดได้เปรียบด้านคมนาคมอย่างมาก คือที่ตั้งอยู่ไม่ห่างจากกรุงเทพมหานครมากนัก อีกทั้งยังเป็นทางผ่านไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคตะวันตกได้ จุดนี้ทำให้จังหวัดสระบุรีกลายเป็นชุมทางด้านการคมนาคมที่สะดวกสบาย เส้นทางหลัก ๆ ได้แก่

ทางรถยนต์

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 จากสระบุรีไปกรุงเทพมหานคร และจังหวัดทางภาคใต้และภาคตะวันตก

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 จากสระบุรีไปจังหวัดลพบุรีและจังหวัดทางภาคเหนือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 จากสระบุรีไปจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 จากสระบุรีไปจังหวัดนครนายก

นอกจากนี้ ยังมีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัดที่เชื่อมต่อระหว่างอำเภอ ตำบล อีกหลายสาย

ทางรถไฟ

สระบุรีมีชุมทางรถไฟสำคัญอยู่ที่อำเภอแก่งคอย จากจุดนี้สามารถเลือกเดินทางไปภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ได้

ชุมทางรถไฟแก่งคอย ชุมทางเก่าแก่ที่สร้างความเจริญให้เมืองแก่งคอยมาจนถึงปัจจุบัน

การแบ่งเขตการปกครอง

เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่ไม่กว้างใหญ่มากนัก อีกทั้งลักษณะพื้นที่ยังเป็นที่ราบเสียส่วนใหญ่ มีการคมนาคมที่สะดวกสบาย ทำให้ง่ายต่อการปกครองและการบริหารราชการ ทั้งนี้ได้แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

การบริหารราชการส่วนกลาง

จังหวัดสระบุรี มีหน่วยงานของส่วนกลางและรัฐวิสาหกิจ เข้ามาตั้งที่ทำการอยู่ภายในจังหวัดกว่า 40 แห่ง โดยกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ของจังหวัด ที่มีมากที่สุด คือ เขตอำเภอเมือง

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค

จังหวัดสระบุรีแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 13 อำเภอ 111

ตำบล 955 หมู่บ้าน อำเภอต่าง ๆ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเสาไห้ อำเภอหนองแซง อำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดง อำเภอแก่งคอย อำเภอมวกเหล็ก อำเภอวังม่วง อำเภอพระพุทธบาท อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบ้านหมอ อำเภอหนองโดน และอำเภอดอนพุด

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ในส่วนนี้ได้แบ่งการบริหารออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งรับช่วงงานมาจากการบริหารราชการส่วนกลาง เพื่อควบคุมการบริหารงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัดที่นอกเหนือจากงานในส่วนของเทศบาล และสุขาภิบาล

- เทศบาล มีจำนวนทั้งสิ้น 4 เทศบาล กับอีก 17 สุขาภิบาล 103 องค์การบริหารส่วนตำบล

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอเมืองสระบุรี

ที่ว่าการอำเภอเมืองตั้งอยู่ที่ถนนเทศบาล 3 ตำบลปากเพรียว หลังศาลากลางจังหวัด ลักษณะเป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น เปิดใช้เมื่อปี พ.ศ. 2513 แทนอาคารไม้หลังเก่า

เดิมที่ว่าการอำเภอเมืองตั้งอยู่ที่ตำบลปากเพรียว บริเวณริมแม่น้ำป่าสักช่วงที่แยกสาขาออกมาเป็นคลอง ลักษณะปากคลองช่วงที่แยกตัวออกมาจากแม่น้ำป่าสักใหม่ ๆ กว้างมาก แต่เมื่อลึกเข้าไปในแผ่นดินกลับมีลักษณะแคบลงหรือเรียวลง และคดเคี้ยวไปมา ชาวบ้านจึงพากันเรียกปากคลองนี้ว่า "ปากคลองเพรียว" รวมถึงเรียกตำบลว่าปากคลองเพรียว ต่อมา เหลือเพียง "ปากเพรียว"

ที่ว่าการอำเภอเมือง อยู่ด้านหลังศาลากลางจังหวัด

ขณะนั้นศาลากลางตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเสาไห้ ซึ่งอยู่ไกลกันมาก ทางราชการเห็นว่าไม่เป็นการสมควร จึงได้เปลี่ยนชื่อจากอำเภอเมืองเป็น "อำเภอปากเพรียว" ตามพื้นที่

ต่อมาได้มีการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งทางรถไฟสายนี้ได้ตัดผ่านพื้นที่ของตำบลปากเพรียว ทำให้การคมนาคมสะดวกสบายขึ้น เริ่มมีบ้านเรือนและแหล่งการค้าเกิดขึ้นรอบ ๆ และกลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่เจริญขึ้นตามลำดับ

เมื่อเหตุการณ์ดำเนินไปเช่นนี้ทางราชการจึงได้มีคำสั่งให้ย้ายที่ตั้งศาลากลางจังหวัดมาสร้างใหม่ ณ บริเวณที่ตั้งที่ว่าการอำเภอปากเพรียว พร้อมทั้งให้เปลี่ยนชื่อ อำเภอปากเพรียว กลับมาเป็น อำเภอเมืองสระบุรี ดังเดิมเพื่อความเหมาะสม และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

อำเภอเมืองมีพื้นที่ประมาณ 476 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูง มีภูเขาสลับกับเนินสูง ๆ มีป่าไม้ ดินเป็นดินเหนียว ดินทราย และลูกรัง เหมาะสำหรับทำไร่ และทำสวน แต่ก็มีบางพื้นที่ที่ทำนา

มีแม่น้ำป่าสักเป็นแหล่งน้ำหลัก นอกนั้นเป็นห้วยหนองคลองบึงและคลองชลประทาน ประชาชนประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน และทำนาเป็นหลัก รองลงมาได้แก่ เลี้ยงสัตว์และประมง

อำเภอแก่งคอย

ปัจจุบันที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่เขตเทศบาลตำบลแก่งคอย ใกล้กับสถานีตำรวจ โดยสร้างขึ้นพร้อม ๆ กันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 มีพื้นที่ในการปกครองประมาณ 882 ตารางกิโลเมตร

ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 14 กิโลเมตร มีถนนสายสำคัญตัดผ่าน 2 สาย ได้แก่ ถนนสายมิตรภาพ หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 กับถนนพระพายัพ

สภาพพื้นที่ในปัจจุบันเป็นที่ราบสูงสลับภูเขา มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน

ด้านหน้าที่ว่าการอำเภอแก่งคอยเป็นถนนเชื่อมต่อไปยังถนนมิตรภาพ

ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบสูง ไหล่เขา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง และทำนา

อำเภอแก่งคอย เดิมมีฐานะเป็นหัวเมือง สำหรับป้องกันข้าศึก มาในสมัยรัชกาลที่ 1-3 จัดตั้งเป็นแขวง ขึ้นอยู่ในการปกครองของเมืองสระบุรี โดยสมัยนั้นมีที่ตั้งอยู่ที่อำเภอเสาไห้ จวบสมัยรัชกาลที่ 4 จึงได้รับการจัดตั้งเป็นอำเภอแก่งคอย

สภาพพื้นที่เมื่อครั้งมีฐานะเป็นแขวงเมืองแก่งคอยนั้นเต็มไปด้วยป่าไม้หนาทึบและเทือกเขา ไม่มีบ้านเรือนของประชาชนอาศัยอยู่เลย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้มีการยกทัพขึ้นไปปราบหัวเมืองฝ่ายเหนือ เช่น นครเวียงจันทน์ ที่แข็งข้ออยู่เป็นประจำ ทุกครั้งที่ได้ชัยชนะก็มักจะกวาดต้อนผู้คนกลับมาเป็นเชลยด้วย และเมื่อเดินทางมาถึงแขวงเมืองแก่งคอย ซึ่ง

ถัดขึ้นไปทางเหนือของที่ว่าการอำเภอแก่งคอย เป็นสถานีรถไฟเก่าแก่ ไปยังจังหวัดนครราชสีมา

เป็นหัวเมืองอยู่ในเวลานั้นก็จะให้ชาวลาวปลูกสร้างบ้านเรือนทำมาหากินบริเวณนี้ ประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยในระยะแรก ๆ จึงล้วนแต่เป็นชาวลาวเวียงจันทน์ทั้งสิ้น โดยนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก

ต่อมาจำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น ส่วนหนึ่งได้ออกไปตัดไม้ถางป่าในบริเวณที่ราบลุ่มเพื่อปลูกสร้างบ้านเรือนซึ่งขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นชุมชนใหญ่ ทางราชการจึงได้จัดตั้งให้เป็นแขวง ขึ้นอยู่กับเมืองสระบุรี

แต่ด้วยอยู่ไกลจากบริเวณตัวเมืองเวลานั้นซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอเสาไห้ในปัจจุบัน การเดินทางไปมาไม่สะดวก เจ้าเมืองสระบุรีจึงได้คัดเลือกลูกหลานชาวลาวที่ได้รับการเคารพนับถือของคนในชุมชนขึ้นเป็นหัวหน้าแขวง ฐานะเทียบเท่านายอำเภอในปัจจุบัน ตรงกับปี พ.ศ. 2370 หัวหน้าแขวงผู้นี้มีชื่อว่า ท้าวโนรี และถือเป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอแก่งคอย หลังจากได้

รับตำแหน่งแล้วท้าวโนรีได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด ในฐานะที่มีความดีความชอบจึงได้รับเลื่อนฐานะเป็นยกกระบัตร ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้บรรดาศักดิ์เป็นหลวง มีนามว่า หลวงพลกรมราช เนื่องจากมีความดีความชอบเรื่องการจัดหาสถานที่ให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระอนุชาในรัชกาลที่ 4 สำหรับสร้างเป็นเมืองสำรองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งเป็นสองส่วน คือ ที่ตั้งวังที่ประทับกับที่ตั้งทัพ หรือที่สำหรับชุมนุมพลราบและพลช้าง

บริเวณที่ตั้งวังที่ประทับในปัจจุบันอยู่ในท้องที่หมู่ 7,8 ตำบลสองคอน วังที่สร้างขึ้นมีชื่อว่า “พระบวรราชวังสีทา” เนื่องจากเมื่อก่อนอยู่ในตำบลสีทา พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดพระบวรราชวังสีทามาก และเสด็จสวรรคต ณ วังที่ประทับแห่งนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2408

ส่วนชัยภูมิสำหรับเป็นที่เกณฑ์พลราบพลช้างปัจจุบันอยู่ในตำบลท่าคล้อ มีเทือกเขาล้อมรอบเป็นแนวรั้วธรรมชาติ ปัจจุบันทั้งบริเวณที่ตั้งวังที่ประทับและที่ตั้งทัพได้แปรสภาพเป็นที่นาและบ้านเรือนของประชาชนไปหมดแล้ว

ท้าวโนรี ปฏิบัติหน้าที่รับใช้บ้านเมืองอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2370-2406 จากนั้นได้มีนายอำเภออีกหลายคนผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาบริหารราชการกระทั่งถึงปัจจุบัน

อำเภอมวกเหล็ก

ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลมวกเหล็ก ใกล้กับสถานีรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ฝั่งเหนือของสถานีรถไฟ ห่างจากตัวเมืองสระบุรีไปทางตะวันออกประมาณ 38 กิโลเมตร

เดิมเป็นพื้นที่ในการปกครองของอำเภอแก่งคอย แต่ด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีพื้นที่ราบบ้างแต่ไม่มากนัก การเดินทางไม่สะดวก เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางเข้าไปดูแลความเดือดร้อนและแก้ปัญหาให้กับราษฎรในพื้นที่ จึงได้มีการเสนอให้แยกตัวออกมาตั้งเป็นอำเภอใหม่

ที่ว่าการอำเภออยู่เลยตลาดมวกเหล็กขึ้นไปทางทิศเหนือ

ต่อมาได้รับความเห็นชอบให้จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ และเป็นอำเภอในปี พ.ศ. 2511 ชื่อว่า "อำเภอมวกเหล็ก" ตามชื่อตำบลที่ตั้ง

ปัจจุบันภูมิประเทศในเขตอำเภอมวกเหล็กยังคงเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนและที่ราบสูงอยู่ จึงเหมาะกับการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง

แม่น้ำป่าสักซึ่งไหลผ่านพื้นที่ทางแถบตะวันตก นอกนั้นเป็นลำห้วยที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาในพื้นที่ เช่น ลำห้วยมวกเหล็ก ลำห้วยสมพุง ลำห้วยท่าพลู ลำห้วยลำพญากลาง ลำห้วยสวนมะเดื่อ ลำห้วยป่าลาน ลำห้วยสองพี่น้อง ลำห้วยลำทองหลาง ลำห้วยซับฟอน ลำห้วยเจ็ดคต ลำห้วยคลองไทร และลำห้วยสายชะนวน

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยแท้ อาชีพหลักคือทำไร่ รองลงมาได้แก่ เลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ

ตลาดเก่าแก่ของอำเภอมวกเหล็ก

กะหรี่ปั๊บ ขนมอร่อยของอำเภอมวกเหล็ก

อำเภอวังม่วง

ตั้งอยู่ที่ตำบลวังม่วง ห่างจากตัวเมืองสระบุรีไปทางทิศตะวันออก 64 กิโลเมตร เดิมอยู่ในการปกครองของอำเภอมวกเหล็ก ภายหลังได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเพื่อให้สะดวกต่อการบริหารราชการ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาสลับพื้นที่ราบสูง ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีเพียงลำห้วยที่ไหลมาจากเทือกเขาที่อยู่ในท้องที่ เช่น ลำห้วยวังม่วง

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ อาชีพหลักของประชาชนที่นี่คือ ทำไร่ เช่น ไร่ทานตะวัน ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด และไร่พริกต่าง ๆ รองลงมาคือเลี้ยงสัตว์ มีทั้ง โค กระบือ

แม่บ้านใช้เวลาว่างสานหมวกใบลานเป็นอาชีพเสริม

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 8 กิโลเมตร เดิมเป็นพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง ภายหลังได้รับการจัดแบ่งและตั้งเป็นอำเภอใหม่ขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการเข้าไปดูแลและบริหารราชการ

ลักษณะพื้นที่ตอนล่างเป็นที่ราบ ส่วนตอนเหนือเป็นที่ราบสูงสลับภูเขา มีอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการย่อยหินกระจายอยู่ทั่วไป

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ รับจ้างในภาคอุตสาหกรรม พาณิชย์ และการบริการ

ที่ว่าการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

วัดมงคลชัยพัฒนา เป็นที่ตั้งของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกี่ยวกับการใช้น้ำและพัฒนาพื้นที่เพื่อการเกษตร

อำเภอพระพุทธบาท

ที่ว่าการอำเภอพระพุทธบาทตั้งอยู่ที่ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธ-บาท ห่างจากตัวเมืองสระบุรีไปทางทิศเหนือ ประมาณ 28 กิโลเมตร มีพื้นที่ในการปกครอง ประมาณ 222 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะพื้นที่แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ตั้งแต่ตอนเหนือลงมาถึงตอนกลางเยื้องไปทางทิศตะวันออก เป็นที่ราบสลับภูเขา และที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา และปลูกพืชไร่

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และประมง ด้วยเหตุนี้สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปจึงขึ้นอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก รองลงมาเป็นการค้า โดยยังคงเป็นการค้าที่ต่อเนื่องกับการเกษตรอยู่ เช่น การค้าพืชผลทางการเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เช่น โรงโม่หิน โรงสีข้าว

ที่ว่าการอำเภอพระพุทธบาท

มณฑปครอบรอยพระพุทธบาทบนยอดเขาสุวรรณบรรพต

พื้นที่ในเขตอำเภอพระพุทธบาทเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบ้านหมอ จัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อปีพุทธศักราช 2499

ส่วนชื่อพระพุทธบาทนั้นมาจาก รอยพระพุทธบาทที่จารึกอยู่บนยอดเขาสุวรรณบรรพต ค้นพบในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ต่อมาพระองค์ได้โปรดให้สร้างขึ้นเป็นมหาเจดียสถานมีพระมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทไว้ ใกล้ ๆ กันมีสังฆารามสำหรับพระภิกษุอยู่บริบาล รวมถึงโปรดให้สร้างพระราชนิเวศน์ขึ้นบริเวณเชิงเขาตรงทางขึ้นสำหรับเป็นที่ประทับขณะเสด็จพระราชดำเนินมาราชสักการะรอยพระพุทธบาท

ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์ยังโปรดฯ ให้วัดจากพระพุทธบาทออกไปประมาณ 1 โยชน์ หรือ 16 กิโลเมตรรอบ ๆ รอยพระพุทธบาท จัดตั้งเป็นเมืองพระพุทธบาท และดำรงต่อมาจนถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในสมัยนี้ได้เปลี่ยนการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยมีเมืองสระบุรีเป็นเมืองศูนย์กลาง พร้อมกับยุบเมืองพระพุทธบาทเป็นเพียงพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอบ้านหมอ ก่อนได้รับการจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ และอำเภอขึ้นใหม่อีกครั้ง

อำเภอหนองโดน

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากตัวจังหวัดสระบุรีประมาณ 38 กิโลเมตร บนเนื้อที่ราว 93 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะพื้นที่ดอนบนค่อนข้างแห้งแล้ง ปลูกพืชไม่ค่อยได้ผล นิยมทำสวนมากกว่าปลูกพืชอย่างอื่น นอกนั้นเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ทำไร่ และทำสวน โดยได้รับน้ำจากระบบชลประทาน และประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ เป็ด และไก่

อำเภอหนองโดนแต่เดิมประมาณปี พ.ศ. 2456 จัดตั้งเป็นอำเภออยู่ก่อน มีพื้นที่การปกครองกว้างขวางถึงอำเภอบ้านหมอ อำเภอดอนพุด และอำเภอพระพุทธบาทในปัจจุบัน มีความเจริญรุ่งเรืองมากอำเภอหนึ่งเนื่องจากมีทางรถไฟตัดผ่าน รวมถึงมีสถานีรถไฟอยู่ในเขตอำเภอด้วย ทำให้การคมนาคมสะดวกสบาย กลายเป็นชุมทางการค้าที่ได้รับความนิยมทั้งพ่อค้าแม่ค้าและผู้มาจับจ่ายซื้อของ

ภายหลังทางราชการมีเหตุจำเป็นต้องย้ายที่ทำการอำเภอ ตลอดจนหน่วยงานราชการอื่น ๆ ไปตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านหมอ ตรงกับปี พ.ศ. 2484 ทำให้บริเวณที่ตั้งอำเภอหนองโดน ตลอดจนตลาดหนองโดนที่เคยคึกคักกลับเงียบเหงาซบเซา เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมจนต้องตั้งเวรยามรักษาการณ์หมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวทางราชการจึงได้จัดตั้งสุขาภิบาลหนองโดนขึ้น

จวบปี พ.ศ. 2511 ประชาชนจึงได้เรียกร้องขอให้จัดตั้งขึ้นเป็นอำเภอ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติให้จัดตั้งขึ้นเป็นกิ่งอำเภอก่อน ต่อมาจึงได้เลื่อนขึ้นเป็นอำเภอตามลำดับ

อำเภอบ้านหมอ

ที่ว่าการอำเภอบ้านหมอตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดสระบุรีไปทางทิศตะวันตกประมาณ 28 กิโลเมตร ในท้องที่หมู่ 9 ตำบลบ้านหมอ อำเภอบ้านหมอ บนเนื้อที่ประมาณ 160 ตารางกิโลเมตร

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ พื้นที่ด้านตะวันตกส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับพื้นที่ราบ เหมาะกับการทำนา ทำไร่

ที่ว่าการอำเภอบ้านหมอ

วัดบ้านหมอ

ตอนเหนือและตะวันออก เป็นที่ราบสูงสลับพื้นที่ราบ มีดินขาวและดินดำ สำหรับดินขาวจะอยู่ด้านใต้ลึกลงไป นำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปูนซีเมนต์ ส่วนดินดำเป็นส่วนของหน้าดิน ในพื้นที่ที่ไม่มีการขุดดินขาวมาใช้ทำปูนซีเมนต์จะเป็นพื้นที่ปลูกข้าวเป็นหลัก

พื้นที่ทางตอนใต้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเป็นท้องนา

ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีแต่ลำคลอง หนอง บึงธรรมชาติ และคลองขุดขึ้นใหม่ ที่สำคัญได้แก่ คลองเริงราง

ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทย มีชาวจีนอาศัยปะปนอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก อาชีพหลัก ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ประมง และรับจ้างทั่วไป เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่หลายโรงงาน

สำหรับชื่อ "บ้านหมอ" ได้มาจากเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2163 ตรงกับสมัยพระเจ้าทรงธรรม แห่งกรุงศรีอยุธยา หลังจากพระองค์ทรงทราบว่าได้มีการค้นพบรอยพระพุทธบาทเก่าแก่ที่ยอดเขาสุวรรณบรรพตในปัจจุบัน พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ช่างชาวฮอลันดาทำการส่องกล้องเพื่อตัดถนนผ่าน

พื้นที่ป่าไปยังรอยพระพุทธบาท

การสร้างทางในสมัยก่อนจัดว่ายากลำบากมาก เนื่องจากทั่วบริเวณเต็มไปด้วยป่าและภยันตราย การเดินทางและลำเลียงเครื่องไม้เครื่องยนต์ต้องอาศัยช้างเป็นพาหนะทั้งสิ้น และด้วยใช้แรงช้างเป็นจำนวนมากอีกทั้งเป็นการใช้งานหนักด้วยต้องการให้บรรลุผลโดยเร็ว ทำให้ช้างได้รับบาดเจ็บและมีอาการเจ็บป่วยอยู่เป็นประจำ ช้างเหล่านี้จะถูกส่งไปรักษายัง "วัดโคก" ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากเส้นทางนัก

และแม้เวลาจะผ่านไปจนเข้าสู่รัชกาลหลังจากสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทุกครั้งที่มีการเสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปนมัสการรอยพระพุทธบาท หากช้างในขบวนได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยก็จะต้องนำไปรักษาที่วัดโคก รวมไปถึงช้างที่อยู่ในละแวกนั้นด้วย

นานวันเข้าชาวบ้านจึงพากันเรียกวัดโคกว่า "วัดโคกบ้านหมอ" เนื่องจากวัดแห่งนี้เปรียบเสมือนโรงหมอหรือโรงพยาบาลสำหรับรักษาช้าง และเรียกรวมไปถึงชื่อหมู่บ้านด้วย ต่อมาชื่อวัดโคกบ้านหมอได้เพี้ยนไปเหลือเพียง "วัดบ้านหมอ" และหมู่บ้านหมอจนถึงปัจจุบัน

อำเภอดอนพุด

ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดสระบุรีไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 45 กิโลเมตร บนพื้นที่ 62 ตารางกิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ หมู่ 3 ตำบลดอนพุด

สำหรับชื่อดอนพุดนี้เล่าต่อ ๆ กันมาว่า แต่เดิมเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงมีต้นพุดขึ้นอยู่เต็มไปหมด ชาวบ้านจึงได้เรียกว่า ดอนพุด ภายหลังเมื่อตั้งเป็นหมู่บ้าน ตำบล ทางราชการจึงใช้ชื่อตามที่ชาวบ้านเรียก

ลักษณะทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน แต่มีคลองซอย หรือคลองสาขามาจากแม่น้ำป่าสัก รวมถึงคลองชลประทานหลายสาย เหมาะแก่การทำนา ทำสวน และทำไร่

ที่ว่าการอำเภอดอนพุด

ประชาชนมีทั้งชาวไทยแท้ และชาวพวนที่อพยพมาจากเมืองเชียงของและหลวงพระบาง เล่าว่า ชาวพวนเหล่านี้อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 เดิมปักหลักทำมาหากินอยู่ในท้องที่อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาอพยพมาอยู่บริเวณบ้านหนองมนต์ ตำบลบ้านหลวง ภายหลังได้เกิดไฟไหม้ใหญ่ บ้านเรือนได้รับความเสียหาย ประชาชนส่วนหนึ่งจึงย้ายเข้ามาอยู่ในท้องที่อำเภอดอนพุดและอาศัยอยู่ในท้องที่นี้เรื่อยมา

อาชีพหลักของประชาชนที่นี่ก็คือ การทำนา รองลงมาเป็นการทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

อำเภอเสาไห้

ที่ว่าการอำเภอเสาไห้ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 118 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสระบุรีไปทางทิศใต้ประมาณ 8 กิโลเมตร ในท้องที่หมู่ 5 ตำบลเสาไห้

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา ทำสวน และทำไร่ มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน

ประชากรมีทั้งชาวไทย และชาวลาวเวียงจันทน์ที่อพยพหนีภัยสงครามมา รวมทั้งถูกกวาดต้อนมาในฐานะเชลยช่วงสมัยรัชกาลที่ 1-3

อำเภอเสาไห้ เดิมเคยเป็นที่ตั้งของเมืองสระบุรี หรือศาลากลางจังหวัดสระบุรีมาก่อน ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หรือประมาณปี พ.ศ. 2092 พระองค์ได้โปรดให้ตัดแบ่งพื้นที่บางส่วนของเมืองลพบุรีและนครนายก จัดเป็นเมืองสระบุรีขึ้นเพื่อความสะดวกในการระดมพลในยามสงคราม แต่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าที่ตั้งเมืองในเวลานั้นอยู่ ณ ที่ใดกันแน่ มีแต่เพียงชื่อตำบลอันเป็นที่ตั้ง คือ ตำบลศาลารีลาว ปัจจุบันคือ ตำบลเมืองเก่า ในอำเภอเสาไห้

ที่ว่าการอำเภอเสาไห้

วัดสมุหประดิษฐาราม อยู่ด้านตะวันออกของที่ว่าการอำเภอ

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2433 เจ้าเมืองสระบุรีนามว่าเลี้ยง ได้ถึงแก่กรรม จ่าเริ่ง ขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน และได้ย้ายที่ทำการเมืองไปอยู่ที่บ้านไผ่ล้อมน้อย ด้านตะวันตกของวัดสมุหประดิษฐาราม ตำบลเสาไห้

หลังจากนั้นได้มีการย้ายที่ตั้งเมืองกลับไปกลับมาระหว่างตำบลเสาไห้กับตำบลเมืองเก่าอีกหลายแห่ง เนื่องจากเวลานั้นยังไม่มีศาลากลางสำหรับเป็นที่บริหารราชการ ได้ใช้บ้านของเจ้าเมืองเป็นที่ทำการแทน จึงต้องย้ายตามที่อยู่ของเจ้าเมืองไปเรื่อย ๆ กระทั่งครั้งที่ 7 จึงได้ย้ายไปอยู่ที่บริเวณเทศบาลเมืองสระบุรีในปัจจุบัน

ส่วนพื้นที่ที่เคยเป็นเมืองสระบุรีอยู่ก่อนได้รับจัดตั้งเป็นอำเภอเสาไห้ และคงสถานะนี้ตลอดมา

ที่ว่าการอำเภอหนองแซง ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพียง 25 กิโลเมตร

อำเภอหนองแซง

ที่ว่าการอำเภอหนองแซงตั้งอยู่หมู่ 2 ตำบลหนองแซง อำเภอหนองแซง มีพื้นที่ในการปกครองประมาณ 81 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดไปทางตะวันตกประมาณ 25 กิโลเมตร

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา มีภูเขาเล็ก ๆ เรียกว่า เขาไกรลาศ อยู่ที่ตำบลเขาดิน ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีเพียงคลองชลประทาน คือ คลองระพีพัฒน์

ประชากรมีทั้งชาวไทย และชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก รองลงมาคือ เลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ และประมง

อำเภอหนองแซงเดิมเป็นพื้นที่หนึ่งของอำเภอเสาไห้ ต่อมาได้รับจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ และอำเภอตามลำดับในปี พ.ศ. 2496 ส่วนชื่อหนองแซงนั้นเล่าต่อกันมาว่า เรียกตามหนองน้ำโบราณ ที่มีพืชชนิดหนึ่งชื่อว่า *แซง*

ขึ้นปกคลุมอยู่รอบ ๆ หนองน้ำ

พื้นที่บริเวณนี้ เดิมเป็นที่อยู่ของชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ตรงกับสมัยพระมหาจักรพรรดิ กล่าวว่า ในสมัยนั้นพม่าได้ยกทัพขึ้นไปตีกรุงเวียงจันทน์ ประชาชนเกรงกลัวอันตรายจึงอพยพครอบครัวหนีลงมาทางใต้ และมาปักหลักอยู่ที่บริเวณหนองน้ำนี้ ต่อมาชุมชนได้ขยายใหญ่ขึ้นจึงได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า "บ้านหนองแซง"

ล่วงมาถึงสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช พม่าได้ยกทัพขึ้นไปตีกรุงเวียงจันทน์อีก คราวนี้ชาวลาวเวียงจันทน์จำนวนมากได้อพยพหนีพม่าเข้ามาทางเมืองนครราชสีมา และส่วนหนึ่งปักหลักอยู่ที่นั่น แต่อีกส่วนได้ถอยร่นมาจนถึงท้องที่อำเภอเสาไห้ หรือหนองแซงในปัจจุบัน พร้อมกับปักหลักทำมาหากินอยู่ร่วมกับชาวลาวที่อพยพมาอยู่ก่อนตั้งแต่สมัยอยุธยา เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทางราชการจึงได้จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอและอำเภอในที่สุด

งานจักสาน อาชีพเสริมของชาวบ้าน

อำเภอหนองแค

ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ฝั่งขวาของถนนพหลโยธิน ห่างจากตัวเมืองสระบุรีลงมาทางใต้ ประมาณ 21 กิโลเมตร มีพื้นที่ในการปกครองประมาณ 264 ตารางกิโลเมตร

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลอง ห้วย หนอง ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และขุดขึ้นใหม่หลายแห่ง ที่สำคัญได้แก่ คลองระพีพัฒน์ มีพื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนเป็นที่ราบสูง และภูเขา

ประชาชนในท้องที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยแท้ มีชาวเหนือ ชาวลาวจากเวียงจันทน์ และชาวมอญจากพม่าบ้าง ส่วนมากประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์

ได้รับการจัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เข้าใจว่าเดิมคงมีสภาพเป็นชุมชนหนึ่งในเมืองสระบุรี ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรมากขึ้น ชุมชนขยายกว้างขึ้น ทำให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปได้ไม่ทั่วถึงจึงได้

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอหนองแค

คลองระพีพัฒน์ กับวิถีชีวิตชาวบ้าน

รับการจัดตั้งเป็นอำเภอ โดยปรากฏชื่อนายอำเภอคนแรก คือ ขุนพรหมสัสดี (บุต) เมื่อปีพุทธศักราช 2442 หรือหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติกฎหมายลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 แล้ว 2 ปี

อำเภอวิหารแดง

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองสระบุรี ห่างออกไปประมาณ 28 กิโลเมตร อยู่ริมถนนสุวรรณศร หมู่ 1 ตำบลบ้านลำ มีพื้นที่ในการปกครอง ประมาณ 169 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะพื้นที่ตอนเหนือเป็นที่ราบสูงลาดลงสู่ตอนใต้ ตั้งแต่ตอนกลางลงมาถึงตอนใต้ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีแม่น้ำไหลผ่านมีเพียงลำคลองธรรมชาติและคลองขุด ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ คลองส่งน้ำวิหารแดง คลองส่งน้ำลาดปลาเค้า คลองส่งน้ำคลองชุมเห็ด และคลองหกวาสายบน

ประชากรส่วนใหญ่ เชื้อสายไทยนับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพทำนา

ทำไร่ ทำสวนเป็นหลัก รองลงมาคือ เลี้ยงสุกร เป็ด ไก่ โค และกระบือ

อำเภอวิหารแดงเดิมเป็นเพียงตำบลขึ้นกับอำเภอหนองแค ต่อมาได้รับจัดตั้งขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อกิ่งอำเภอหนองหมู เมื่อปี พ.ศ. 2480 ภายหลังท้องที่นี้เจริญขึ้นและขยายออกเป็นวงกว้าง จึงได้รับการจัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2504 พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอวิหารแดง ตามชื่อตำบลที่ตั้ง

ส่วนคำว่า "วิหารแดง" นั้นชาวบ้านเล่าว่า ได้มาจากชื่อของสำนักสงฆ์ที่สร้างมาแต่ครั้งโบราณจากฝีมือของชาวละว้า ก่อสร้างด้วยดินและอิฐสีแดงโดดเด่นเป็นสง่า ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่าวิหารแดง รวมทั้งเรียกบริเวณใกล้เคียงว่าวิหารแดงด้วย อาทิ บ้านวิหารแดง คลองวิหารแดง เมื่อตั้งเป็นอำเภอจึงใช้ชื่อว่าวิหารแดงตามไปด้วยส่วนวิหารแดงหรือสำนักสงฆ์ได้พังทลายสูญหายไปหมดแล้ว

สระบุรีก่อนสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์

เทียบกับเมืองที่อยู่ใกล้เคียงไม่ว่าจะเป็นด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก ทิศใต้ และทิศตะวันตก เมืองสระบุรีนับเป็นเมืองที่ก่อตั้งขึ้นหลังสุด สันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ต่างจากเมืองอื่นที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่ครั้งสมัยพุทธศตวรรษที่ 16

เดิมทิศเหนือจดกับจังหวัดสระบุรี หรือเมืองละโว้ หรือลวปุระในอดีต ที่นั่นเคยเป็นศูนย์กลางความเจริญของอารยธรรมแบบขอม ที่อิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายมหายานเข้ามาแทนที่นิกายหินยานที่มีอิทธิพลสูงมากเมื่อก่อนหน้านั้น โดยศาสนาพุทธนิกายหินยาน มีความรุ่งเรืองสูงสุดเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11-15 มาในพุทธศตวรรษที่ 16-18 อิทธิพลของนิกายมหายานก็เข้ามาแทนที่ มีหลักฐานหลายอย่างที่ยืนยันได้ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ

หน้าบันส่วนหน้าของปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ สะท้อนถึงศิลปะแบบขอม ที่แผ่ขยายเข้ามาในเวลาใกล้เคียงกันกับปราสาทหินพิมายที่เมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ศิลปะที่พบที่นครละโว้เป็นแบบเดียวกับศิลปะขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เนื่องจากมีอายุร่วมสมัยเดียวกัน เช่น พระพุทธรูปนาคปรกสลักด้วยศิลา พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ขนาดเล็ก ที่แสดงคติความเชื่อแบบมหายานอย่างชัดเจน อาทิ มีพระพุทธรูปนาคปรกอยู่ตรงกลาง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอยู่เบื้องขวา และนางปัญญาบารมีอยู่เบื้องซ้าย

ละโว้จึงเป็นเมืองของชนชาวไทยอีกแห่งที่นับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายานเช่นเดียวกับขอม

ที่กล่าวเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากศิลปะขอมแบบนครวัดและแบบบายนที่พบในเมืองละโว้ แม้จะมีลักษณะใกล้เคียงกันแต่ก็มีความแตกต่างกันโดยฝีมือช่าง ดังที่นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสท่านหนึ่งกล่าวเอาไว้ว่า "จะเห็นข้อแตกต่างกันพอสังเกตได้ว่าชนชาติใดทำ"

นอกจากนี้ ในพระราชพงศาวดารเหนือเองได้บันทึกเมืองละโว้ไว้ว่าก่อนที่อิทธิพลของศรีวิชัยจะเข้าไปครอบงำศิลปะขอม ปรากฏว่าทางภาคกลางของประเทศไทยแคว้นละโว้เจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อนแล้ว

ในเวลาไล่เลี่ยกันนั้น ทางด้านตะวันออก ตะวันตก และด้านใต้ก็มีเมืองเก่าแก่ตั้งอยู่ก่อนแล้วเช่นเดียวกัน เช่นทางด้านตะวันออกเป็นที่ตั้งของเมืองพิมาย หรือนครราชสีมา ซึ่งได้รับอิทธิพลของขอมเช่นเดียวกัน ดังปรากฏหลักฐานคือปราสาทหินพิมายเด่นเป็นสง่ามาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนนครนายกเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่ครั้งสมัยอาณาจักรทวารวดีรุ่งเรืองอยู่ในที่ราบลุ่มภาคกลาง หรือบริเวณเมืองนครปฐมในปัจจุบัน จวบทวารวดีได้เสื่อมอำนาจจึงถูกอิทธิพลของขอมที่แผ่เข้ามาทางดงศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรีเข้าครอบงำ เช่นเดียวกับลพบุรี และนครราชสีมา ดังปรากฏซากเมืองโบราณอยู่ที่โบราณสถานดงละคร จังหวัดนครนายก

ย้อนขึ้นไปทางด้านตะวันตก ณ ที่นี่ในช่วงศตวรรษที่ 16-20 เป็นที่ตั้งของอาณาจักรอโยธยาที่มีกำเนิดไล่เลี่ยกับลพบุรี ก่อนที่จะเสื่อมอำนาจลงกระทั่งสมเด็จพระเจ้าอู่ทองปฐมบรมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงสถาปนากรุงขึ้นเมื่อพุทธศักราช 1893 และสืบเชื้อวงศ์ต่อมาถึง 417 ปี

ศิลปะที่พบในสมัยนี้นักโบราณคดีเรียกว่าศิลปะแบบอโยธยา-สุพรรณภูมิ คือเป็นศิลปะแบบทวารวดียุคสุดท้าย โดยได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนานิกายหินยาน ซึ่งเข้ามาตั้งแต่ต้นพุทธกาล หรือพุทธศตวรรษที่ 3-6 เมื่อแรกเข้ามาได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่บริเวณเมืองนครปฐมในปัจจุบัน ก่อนเสื่อมอำนาจลงราวพุทธศตวรรษที่ 10 แล้วมีอาณาจักรทวารวดีเจริญขึ้นมาแทนที่ มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-15

นับจากนั้น เป็นช่วงเวลาที่ขอมซึ่งมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่ประเทศ

เจดีย์ช้างล้อม เจดีย์เก่าแก่พบที่วัดอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งของเมืองอโยธยาก่อนที่จะล่มสลายลง แล้วย้ายเมืองมาตั้งใหม่ ณ บริเวณเกาะเมืองในปัจจุบัน

เสมาธรรมจักรสมัยทวารวดี พบที่บริเวณเมืองเก่านครปฐม

กัมพูชาในปัจจุบัน และได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลัทธิมหายานมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับแผ่ขยายเข้ามาในดินแดนของอาณาจักรทวารวดี จนส่วนหนึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของขอม

อโยธยาเป็นอาณาจักรใหม่ที่เกิดขึ้นทางตอนเหนือของศูนย์กลางอาณาจักรทวารวดีและยังคงสืบทอดความเชื่อตามคติพุทธศาสนานิกายหินยานอยู่ โดยเจริญรุ่งเรืองควบคู่มากับศิลปะแบบมหายานที่เฟื่องฟูอยู่บริเวณเมืองลพบุรีหรือละโว้ทั้งที่มีอาณาเขตติดต่อกัน และแม้ศิลปวัตถุบางชิ้น อาทิ พระพุทธรูปจะได้รับอิทธิพลของศิลปะลพบุรีเข้ามาบ้าง เช่น เม็ดพระเศียรที่ละเอียด พระหนุป้าน พระโอษฐ์แบะ แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณะของศิลปะแบบอโยธยา-สุพรรณภูมิ

สำหรับศูนย์กลางของอาณาจักรอโยธยาตั้งอยู่ที่บริเวณวัดอโยธยาหรือวัดเดิม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปัจจุบัน ส่วนบริเวณใกล้เคียงที่ยังคงถือคติความเชื่อเดียวกัน ได้แก่ สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี สุโขทัย และดินแดนในแถบภาคเหนือขึ้นไป

โบราณวัตถุ โบราณสถานที่พบ ได้แก่ พระพุทธรูป เสมา เจดีย์ วิหาร และอุโบสถ ภายหลังในส่วนของโบราณสถานได้พังทลายเสียหายหมด ยังเหลือแต่โบราณวัตถุที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เช่น เศียรพระประธานในวิหารวัดธรรมิกราช เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

สมัยอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานว่า สระบุรี เป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวปีพุทธศักราช 2092 ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งเสด็จครองราชสมบัติระหว่างปีพุทธศักราช 2091-2111

หลังว่างเว้นการสงครามมาระยะหนึ่ง เมื่อมีข้าศึกศัตรูโดยเฉพาะศึก

พม่ามาประชิดติดพระนครทำให้เพลี่ยงพล้ำต่อข้าศึก จนครั้งหนึ่งต้องสูญเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัย อัครมเหสี ซึ่งปลอมตัวเป็นชายเสด็จตามทัพของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไป ณ ทุ่งลุมพลี หรือทุ่งมะขามหย่อง ชานพระนครด้านทิศเหนือ

เหตุเกิดระหว่างที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระเจ้าแปรแม่ทัพพม่าชนช้างกัน ช้างของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเกิดเสียหลักเป็นรองพระเจ้าแปร สมเด็จพระศรีสุริโยทัยจึงทรงไสช้างเข้ากั้นขวาง เป็นเหตุให้ต้องพระแสงของ้าวของพระเจ้าแปรสิ้นพระชนม์บนคอช้าง

หลังเสร็จศึกพม่าคราวนั้นแล้ว ได้มีการปรึกษาข้อราชการเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการป้องกันประเทศใหม่ โดยเฉพาะปัญหาไพร่พลที่เกณฑ์เข้ามาได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการต้านข้าศึก จึงโปรดให้จัดตั้งเมืองรอบพระนครเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ เช่นเมืองสุพรรณบุรี เมืองอินทร์บุรี เมืองพรหมบุรี เมืองสิงห์บุรี เมืองลพบุรี และเมืองนครนายก

หัวเมืองรอบนอกเหล่านี้ เดิมได้มีการก่อกำแพงรอบเมือง เพื่อให้เป็นป้อมปราการป้องกันข้าศึกไม่ให้ตีแตกได้โดยง่าย ภายหลังเมื่อถูกศัตรูตีแตกและยึดได้ กลับกลายเป็นประโยชน์แก่ข้าศึกไป จึงได้มีการพิจารณาปรับปรุงไปในคราวเดียวกัน ดังความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระนพรัตน์ ตอนหนึ่งว่า

"...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ไพร่บ้านพลเมืองตรีจัตวาปากใต้เข้าพระนครครั้งนี้น้อยออกอยู่ป่าห้วย เขาต้อนไม่ได้เป็นอันมาก ให้ยกเอาบ้านท่าจีนตั้งเป็นเมืองสาครบุรี ให้ยกเอาบ้านตลาดขวัญตั้งเป็นเมืองนนทบุรี ให้แบ่งเอาแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรี ตั้งเป็นเมืองนครชัยศรี แล้วปรึกษาว่ากำแพงเมืองลพบุรี เมืองนครนายก เมืองสุพรรณบุรี สามเมืองนี้ควรจะร้างเสียหรือจะเอาไว้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราเมศวร พระมหินทราธิราช กับมุขมนตรี พร้อมกันปรึกษากราบทูลว่า จะให้ไปรับทัพ

แม่น้ำป่าสักช่วงไหลผ่านหน้าอำเภอเสาไห้ หรือตำบลไผ่ล้อมน้อยบริเวณที่ตั้งเมืองสระบุรีเดิม

ตลาดเก่าแก่ริมแม่น้ำป่าสัก หน้าอำเภอเสาไห้ในปัจจุบัน

ณ เมืองนอกนั้น ถ้ารับได้ก็จะเป็นคุณ ถ้ารับมิได้ข้าศึกจะอาศัย ให้รื้อกำแพงเสียดีกว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็บัญชาตาม..."

สำหรับเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในคราวนั้น เฉพาะที่มีบันทึกในพระราชพงศาวดาร ได้แก่ เมืองสาครบุรี เมืองนครชัยศรี และเมืองนนทบุรี ซึ่งล้วนเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทางแถบตะวันตก และทิศใต้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จึงทรงสันนิษฐานว่า ด้านทิศตะวันออก และตะวันออกเฉียงเหนือก็น่าที่จะมีการตั้งเมืองขึ้นใหม่สำหรับเป็นที่ระดมพล เพื่อไปช่วยหัวเมืองทางด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกยามมีข้าศึกยกมาเช่นเดียวกัน

ตามข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ด้านทิศตะวันออก ได้แก่ เมืองฉะเชิงเทรา ส่วนเมืองทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เมืองสระบุรี

ที่สันนิษฐานเช่นนั้นเพราะต่อมาไม่นานชื่อเมืองสระบุรีก็ได้ปรากฏบนหน้าประวัติศาสตร์ชาติไทยในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ครั้งทรงขึ้นครองราชย์ครั้งที่ 2 หรือราวพุทธศักราช 2098 ซึ่งได้ข่าวว่าหัวเมืองฝ่ายเหนือถูกพม่ายึดได้และกำลังเคลื่อนทัพเข้ามาใกล้พระนคร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงจัดไพร่พลเตรียมทัพไว้สำหรับปกป้องพระนคร ดังความตอนหนึ่งในพระราชพงศาวดาร ฉบับราชหัตถเลขาที่ว่า

"...อนึ่งหน้าที่ซึ่งเป็นหน้าที่กวดขัน พระเจ้าอยู่หัวก็ไว้พระยากลาโหม และพระยาพลเทพ พระมหาเทพ เมืองชัยนาท เมืองสุพรรณบุรี เมืองลพบุรี เมืองอินทรบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี เมืองนครนายก เมืองสระบุรี เมืองพรหมบุรี เมืองสรรคบุรี เมืองสิงคบุรี เมืองนครชัยศรี เมืองธนบุรี เมืองมฤต ทั้งนี้อยู่ประจำหน้าที่แต่ประตูหอรัตนชัย"

ส่วนชื่อเจ้าเมืองได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ศาลจังหวัดสระบุรี ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของศาลากลาง

ครั้งจัดทัพเตรียมขึ้นไปปราบประเทศกัมพูชาที่คิดไม่ซื่อต่อกรุงศรีอยุธยาตลอดมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าจักรพรรดิ เช่นราวพุทธศักราช 2125 ดังความในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาตอนหนึ่งว่า

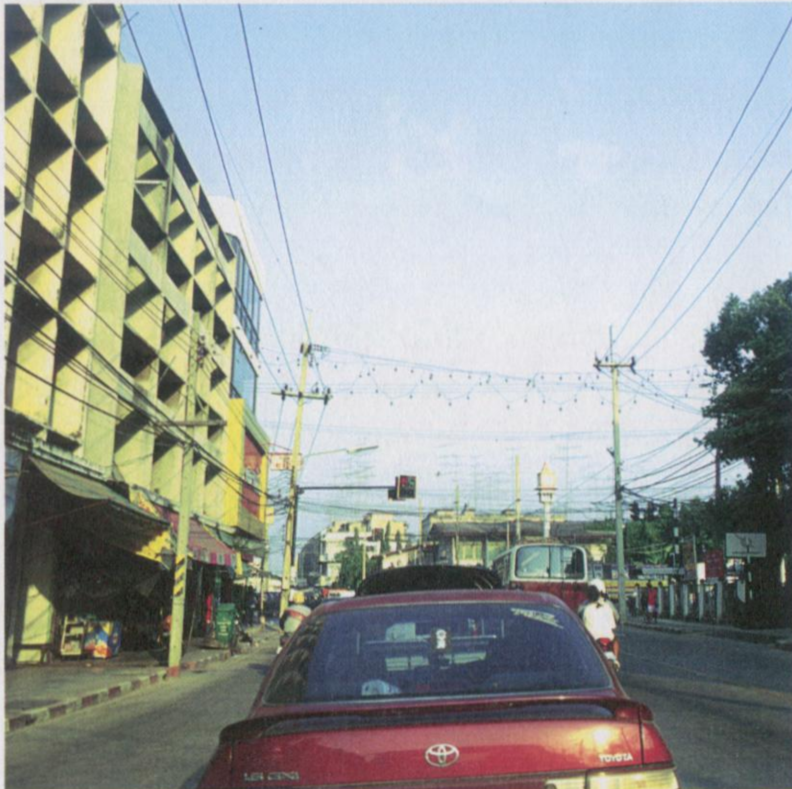
"....มีพระราชบริหารสั่งพระยานครนายก พระยาปราจีน พระวิเศษเมืองฉะเชิงเทรา พระสระบุรี 4 หัวเมือง ให้พระยานครนายกเป็นแม่กองใหญ่คุมพลหมื่นหนึ่งออกไปตั้งค่ายขุดคูปลูกยุ้งฉางถ่ายลำเลียงไว้ตามตำบลทำนบรักษาให้มั่นอย่าให้เสียทีแก่ข้าศึก ฝ่ายพระยานครนายก พระยาปราจีน พระยาวิเศษฉะเชิงเทรา พระสระบุรีกราบถวายบังคมลาและก็ไปทำตามพระราชบัญชาสั่ง..."

สำหรับเมืองที่ตั้งขึ้นในคราวตั้งเมืองสระบุรีล้วนเป็นเมืองที่กำหนดแต่เขตแดน ไม่ได้กำหนดที่ตั้งเมืองแน่นอน ด้วยเพราะมีจุดประสงค์เพียงเพื่อความสะดวกในการระดมพลในยามสงครามเท่านั้น เหตุนี้จึงถือเอาที่อยู่ของเจ้าเมืองเป็นเกณฑ์กำหนดที่ตั้ง เจ้าเมืองย้ายไปที่ใดที่ตั้งเมืองก็ย้ายไปตามนั้น และเป็นอยู่เช่นนี้จนเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยรัตนโกสินทร์

ต้นรัตนโกสินทร์ สระบุรียังคงเป็นเมืองเปิด มีหน้าที่ระดมพลเพื่อไปช่วยทัพกรุงศรีอยุธยา และหัวเมืองฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ และฝ่ายเหนืออยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในรัชสมัยรัชกาลที่ 1-3 ได้ยกทัพไปปราบหัวเมือง เช่น เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และกัมพูชา ที่คิดกบฏอยู่บ่อย ๆ

การปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงไม่แตกต่างจากสมัยอยุธยานัก คือเมืองยิ่งไกลพระนครมากเท่าไหร่ก็มีอิสระในการปกครองตนเองมากเท่านั้น เนื่องจากการคมนาคมยังไม่สะดวกสบาย ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองเป็นไปอย่างลำบาก

สระบุรีในปัจจุบันนับเป็นเมืองที่มีความเจริญมากอีกจังหวัดหนึ่งในเขตภาคกลาง

ทั้งนี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้จัดระบบการปกครองส่วนภูมิภาคขึ้นใหม่ เป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล คือในเมืองหนึ่ง ๆ จะแบ่งการปกครองออกเป็นอำเภอ ตำบล ขึ้นอยู่ในการปกครองของเจ้าเมือง ส่วนเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงกันก็จะจัดตั้งเป็นมณฑลขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแลและปกครอง เมื่อแรกตั้งมีอยู่ 6 มณฑล ต่อมาได้ตั้งเพิ่มเติมอีกหลายมณฑล สำหรับสระบุรีขึ้นอยู่ในการปกครองของมณฑลกรุงเก่า

เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดำรงพระยศเป็นเสนาบดี พระองค์ได้จัดระเบียบการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจไว้ ณ จุดเดียว คือส่วนกลาง พร้อมกับเปลี่ยนระบบการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล มีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองต่าง ๆ หมายถึงรัฐไม่ยอมให้อำนาจการปกครองไปอยู่ที่เจ้าเมืองอีกต่อไป โดยเริ่มจัดตั้งขึ้นในปีพุทธศักราช 2435 แล้วเสร็จในปี 2458

เข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 7 ตรงกับพุทธศักราช 2476 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย และได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองเป็นแบบกระจายอำนาจสู่ภูมิภาค เปลี่ยนจากการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน และยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

เมืองสระบุรีได้รับจัดตั้งเป็นจังหวัดสระบุรีในคราวเดียวกันนี้ เมื่อแรกศาลากลางจังหวัดตั้งอยู่ที่อำเภอเสาไห้ ต่อมาความเจริญต่าง ๆ ได้ย้ายมาอยู่ที่บริเวณตำบลปากเพรียว อำเภอปากเพรียว เนื่องจากได้มีการตัดทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือผ่านพื้นที่ไปยังจังหวัดนครราชสีมา ทำให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวกลายเป็นชุมทางและชุมชนการค้า จนทางการเห็นว่า ศาลากลางน่าจะอยู่ในท้องที่ที่มีความเจริญมากกว่าจึงได้มีคำสั่งย้ายที่ตั้งศาลากลางมาอยู่ ณ ตำบลปากเพรียว ส่วนชื่ออำเภอปากเพรียว ได้เปลี่ยนใหม่เป็นอำเภอเมืองสระบุรี

บริเวณที่ตั้งศาลากลางในปัจจุบันคือ ถนนเทศบาล 3 ตำบลปากเพรียว อำเภอเมืองสระบุรี โดยย้ายมาจากที่เดิมเนื่องจากสถานที่คับแคบ ไม่สะดวกต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ และการบริการประชาชน

ที่มาของชื่อเมือง

ได้มีการสันนิษฐานว่า เดิมเมื่อแรกตั้งเมืองทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้บึง เมื่อตั้งเป็นเมืองจึงได้นำเอาคำว่า "สระ" มารวมกับคำว่า "บุรี" และได้กลายเป็นชื่อเมือง "สระบุรี" มาจนถึงปัจจุบัน

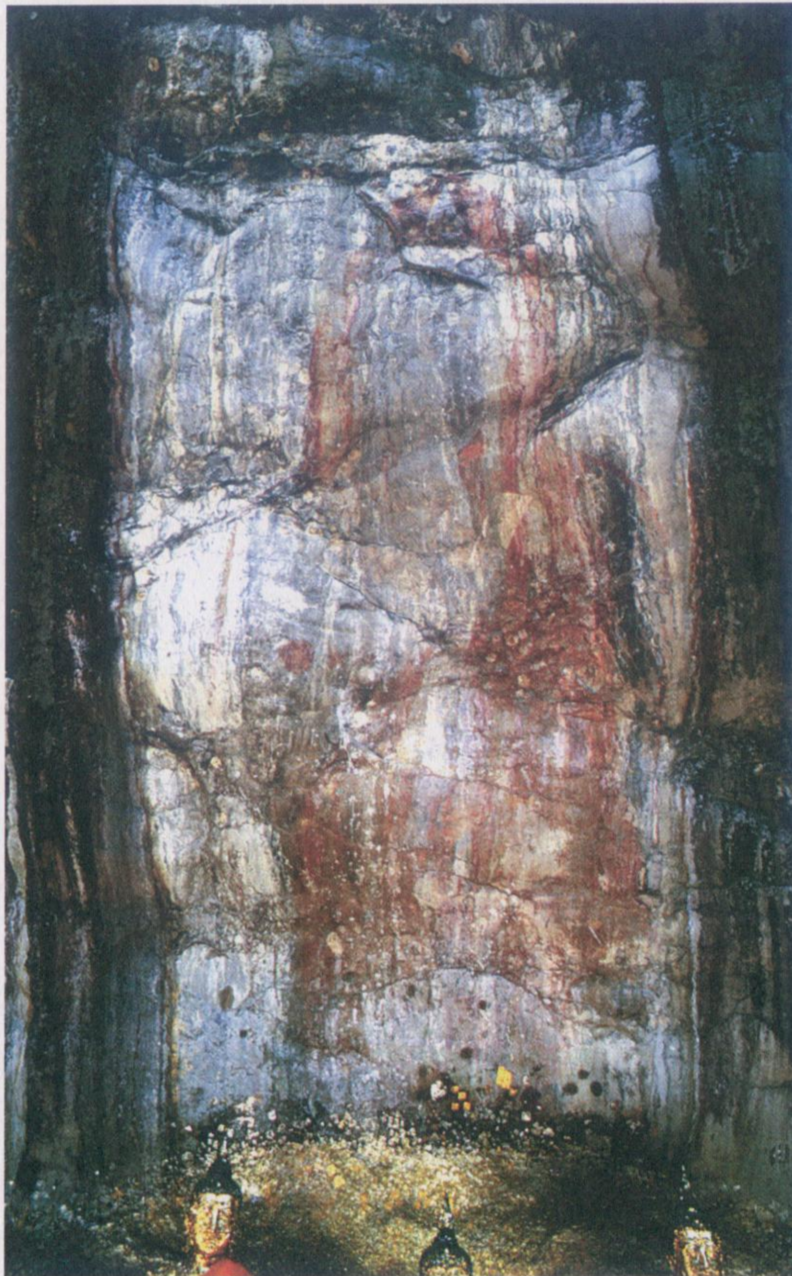
สถานที่สำคัญ สถานที่ท่องเที่ยว

แม้อายุของเมืองสระบุรีจะไม่เก่าแก่เท่ากับเมืองที่อยู่รอบ ๆ แต่ก็มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจมากมาย

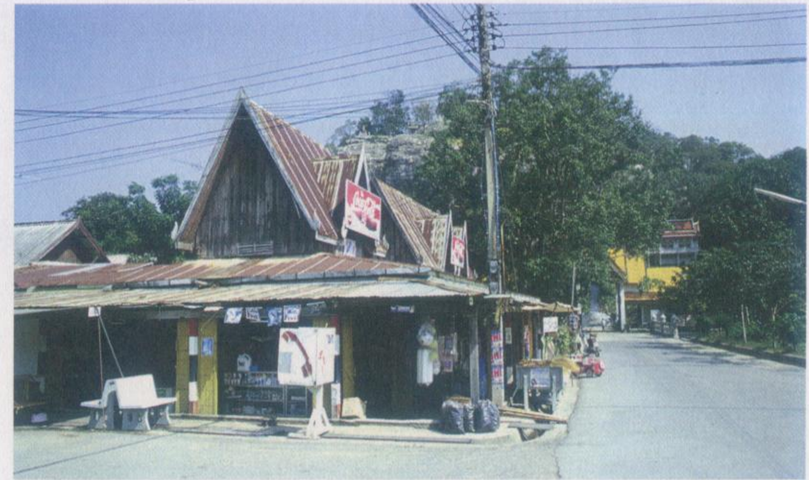
พระพุทธฉาย

พระพุทธฉาย เป็นภาพฉายพระพุทธรูปอยู่บนชะง่อนผาเขาปถวี ในพื้นที่ตำบลหนองปลาไหล อำเภอเมืองสระบุรี ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 9 กิโลเมตร

สำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางไปนมัสการและเยี่ยมชม ถ้าใช้เส้นทางสายพหลโยธินจากกรุงเทพฯ-สระบุรี ประมาณกิโลเมตรที่ 102 มีทางแยกเข้าไปอยู่ทางขวามือ หรือถ้ามาจากตัวเมืองสระบุรีทางแยกจะอยู่ซ้ายมือ ปากทางเข้ามีป้ายบอกทางชัดเจน

พระพุทธฉายตั้งอยู่บนชะง่อนผาด้านซ้ายทางขึ้นเขา

บริเวณทางขึ้นไปพระพุทธฉาย

ตามเส้นทางแยกเข้าไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าไปเขาปถวีอยู่ด้านซ้ายมือ มองเห็นเขาปถวีอยู่ด้านหน้าชัดเจน สามารถนำรถเข้าไปได้ถึงที่ หากต้องการขึ้นไปนมัสการใกล้ ๆ มีบันไดจากเชิงเขาขึ้นไปจนถึงที่ตั้งพระพุทธฉาย ซึ่งอยู่ตรงชะง่อนผา ท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติที่ร่มรื่น

พระพุทธฉายนี้ ตามประวัติที่บันทึกไว้ในหนังสือ "คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า" ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงปาฏิหาริย์สร้างไว้ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ในบันทึกมีอยู่ว่า

เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จโปรดเวไนยสัตว์ให้บรรลุมรรคผล หรือเห็นแจ้งในทางธรรมอยู่ใกล้กรุงสาวัตถีนั้น วันหนึ่งขณะที่พระองค์ประทับจำพรรษาในพระวิหารได้เสด็จเข้าสู่มหาสมาบัติ ทรงเล็งเห็นเขาปถวีอยู่ในแว่นแคว้นโยนก และทรงทราบโดยญาณว่าต่อไปในภายภาคหน้า ณ บริเวณเขาแห่งนี้จะเป็นที่สร้างบุญกุศลยิ่งใหญ่หาที่สุดมิได้ เป็นประโยชน์ทั้งต่อเหล่าเทพยดาและมนุษย์ทั่วไป

เมื่อทรงทราบดังนั้นแล้ว พระองค์จึงเสด็จด้วยพระพุทธปาฏิหาริย์ทางนภากาศ พอใกล้ถึงเขาปถวี มหาเมฆได้บันดาลให้ฝนตกห่าใหญ่ พระองค์จึงเสด็จเข้าพักหลบฝน ณ ชะง่อนผาเขาปถวีแห่งนั้น ซึ่งได้เกิดปาฏิหาริย์เม็ดฝนที่ตกลงมาอย่างหนักได้ไหลหลบไปทางอื่น ไม่ได้ต้องพระวรกายพระองค์เลยแม้แต่น้อย ครั้นฝนหยุดพระองค์จึงทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ทรงเปล่งพระรัศมีหกประการ ทรงอธิษฐานให้ฉายาพระพุทธรูปของพระองค์ไปประดิษฐานติดอยู่กับเพิงหิน และขอจงอย่าได้ลบเลือนหายไปในภายภาคหน้า เพื่อให้เหล่ามนุษย์ได้มาพบเห็นและเกิดศรัทธาเลื่อมใสได้มานมัสการทำสักการบูชา

ในกาลต่อมาก็ได้มีผู้คนไปพบเข้าและเกิดศรัทธาเลื่อมใสเดินทางมานมัสการมิได้ขาด พร้อมกับเรียกชื่อรอยพระพุทธรูปที่จารึกอยู่นั้นว่า "พระพุทธฉาย" หรือ "พระฉาย" มาจนถึงปัจจุบัน

รอยพระพุทธบาทเบื้องขวา

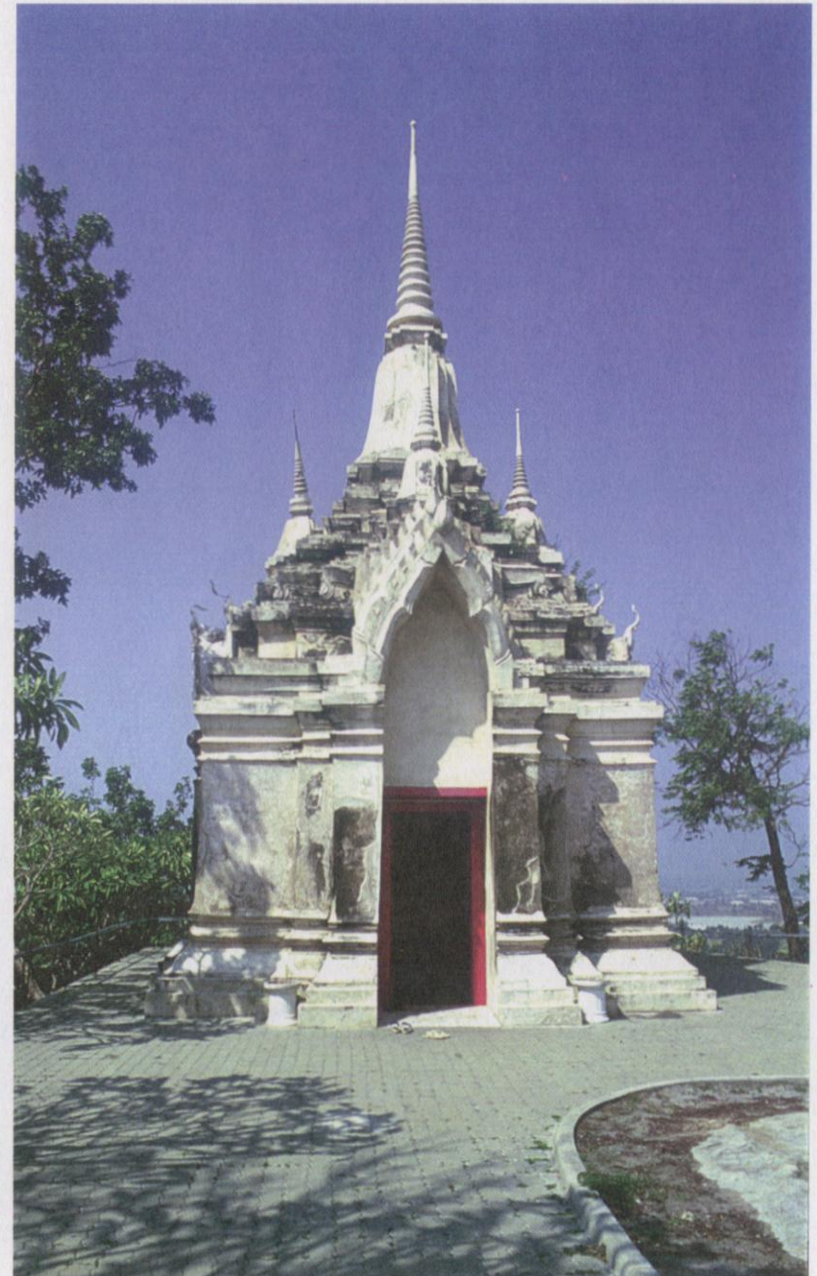

รอยพระพุทธบาทเบื้องขวาประทับอยู่บนหิน ณ ยอดเขาปถวี

รอยพระพุทธบาทเบื้องขวาประทับอยู่บนหิน มีมณฑป 5 ยอดครอบอยู่ โดยตั้งอยู่ที่ยอดเขาปถวี ภายในบริเวณวัดพระพุทธฉาย

สันนิษฐานว่าค้นพบครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรม เช่นเดียวกับการค้นพบรอยพระพุทธบาทสระบุรีที่เทือกเขาสุวรรณบรรพต อำเภอพระพุทธบาท

หลังจากค้นพบ ได้โปรดให้สร้างพระมณฑปครอบไว้พร้อมทั้งสร้างพระอารามขึ้นบริเวณใกล้เคียง

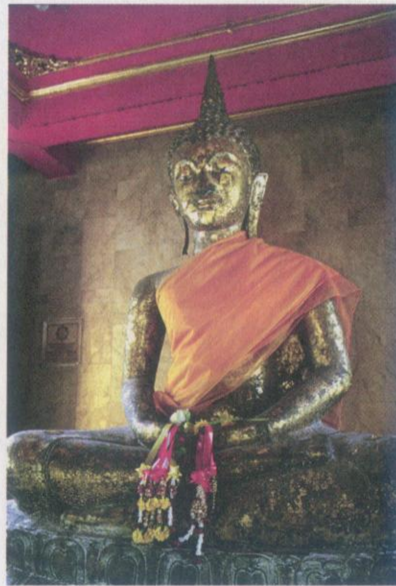

มณฑปครอบรอยพระพุทธบาทเบื้องขวา

นั้นด้วย ต่อมามณฑปได้ชำรุดทรุดโทรมลง ในสมัยพระเจ้าเสือ หรือราวพุทธศักราช 2246-2251 จึงทรงโปรดให้สร้างมณฑปหลังใหม่ขึ้นแทน มีลักษณะเป็นมณฑป 5 ยอด และปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

เป็นพระพุทธรูปประจำทิศตะวันออก ประดิษฐานอยู่ที่ศาลาจัตุรมุข บริเวณวัดศาลาแดง ตรงข้ามศาลากลางจังหวัดสระบุรี พระพุทธรูปองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานให้แก่ชาวจังหวัดสระบุรี

พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

เสนาสนะภายในบริเวณวัดศาลาแดง

อุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น

ไม่ไกลจากเขาปถวีที่ประดิษฐานพระพุทธฉายเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2524 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 27,856 ไร่

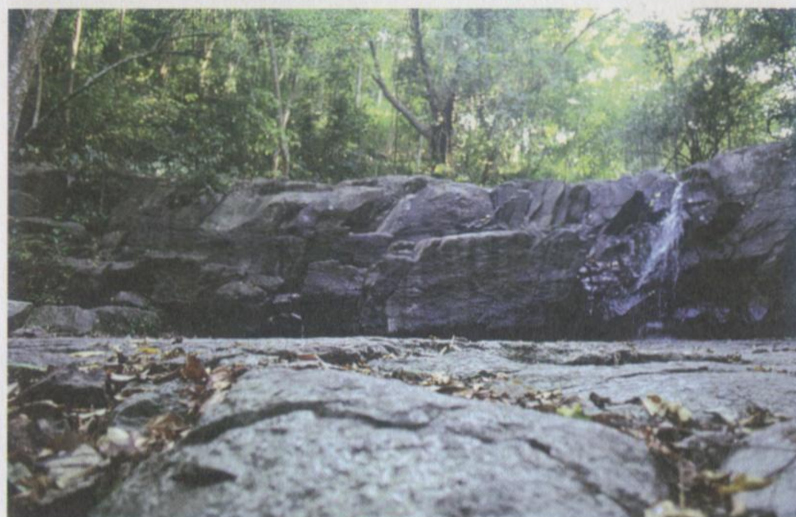
ตามเส้นทางสายพหลโยธิน หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 กรุงเทพฯ-สระบุรี มีทางเข้าได้ 2 ทาง คือ บริเวณกิโลเมตรที่ 102 ซึ่งเป็นทางเดียวกับทางเข้าไปเขาปถวี ตรงเข้าไปประมาณ 9 กิโลเมตร ก็ถึงที่ตั้งที่ทำการอุทยานซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ ส่วนอีกทางหนึ่งบริเวณทางเข้าอยู่ประมาณกิโลเมตรที่ 104 ตรงเข้าไปประมาณ 9 กิโลเมตร

สำหรับผู้ที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัวสามารถเหมารถจากตัวเมืองสระบุรีเข้าไปยังที่ตั้งอุทยานแห่งชาติได้ ซึ่งมีรถคอยให้บริการอยู่เป็นประจำ

อุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 บริเวณภายในเป็นภูเขาน้อยใหญ่และหุบเขา ยอดเขาที่สูงที่สุดคือ ยอดเขาครก สูงประมาณ 329 เมตร บริเวณโดยรอบเต็มไปด้วยป่าธรรมชาติ มีสัตว์ป่า อาทิ ไก่ฟ้า ไก่ป่า หมูป่า และนกนานาชนิดอาศัยอยู่มากมาย

น้ำตกเขาสามหลั่นในช่วงหน้าแล้ง น้ำมักแห้งขอดคอย่างที่เห็น

นอกจากนี้ ยังมีน้ำตกซึ่งมีอยู่ด้วยกันถึง 3 แห่ง ได้แก่ น้ำตกเขาสามหลั่น น้ำตกโพธิ์หินดาด น้ำตกโตนรากไทร สำหรับผู้ที่ต้องการพักค้างคืนทางอุทยานแห่งชาติได้จัดเตรียมสถานที่และบ้านพักไว้มากมาย ติดต่อสำรองที่พักได้ที่กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ โทร. 02-579-0529, 02-579-4842

ห่างจากน้ำตกเขาสามหลั่นไม่ไกลนัก มีน้ำตกอีกสองแห่งให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปชื่นชม

แหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่ภายในอุทยาน

ฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์

ตั้งอยู่ติดกับบริเวณวัดพระพุทธฉาย ตำบลหนองปลาไหล หรือห่างจากวัดพระพุทธฉายไปทางทิศเหนือประมาณ 300 เมตร ฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์แห่งนี้ดำเนินการโดยเอกชน เปิดให้ประชาชนผู้สนใจได้เข้าไปชมทุกวัน

ภายในเป็นที่เพาะพันธุ์จระเข้น้ำจืดที่สำคัญของจังหวัด นอกจากนี้ยังจัดแบ่งพื้นที่เป็นสวนสัตว์ มีสัตว์ป่านานาชนิดให้ได้เข้าไปศึกษาและเที่ยวชม อาทิ เสือ กวาง กระทิง วัวแดง หมี หมูป่า งู ปลาบึก และนกนานาพันธุ์

วัวแดง สัตว์ป่าหายากที่ฟาร์มจระเข้เลี้ยงไว้

สวนพฤกษศาสตร์พุแค

ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลพุแค อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ตามถนนพหลโยธินช่วง สระบุรี-ลพบุรี หรือจากตัวเมืองสระบุรีขึ้นไปทางทิศเหนือประมาณ 16 กิโลเมตร บริเวณนี้ชาวบ้านและหน่วยงานราชการสงวนไว้เป็นพื้นที่ป่าและแหล่งพักผ่อนของประชาชนทั้งใกล้ไกล

ภายในสวนพฤกษศาสตร์พุแค เป็นพื้นที่กว้างขวางและร่มรื่นด้วยพรรณไม้และสายธาร เหมาะแก่การใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนของครอบครัว

บริเวณทางเข้าสวนพฤกษศาสตร์พุแค

ถ้ำศรีวิไล

จากตัวเมืองสระบุรีขึ้นไปทางเหนือประมาณ 22 กิโลเมตร หรือเลยสวนพฤกษศาสตร์พุแคขึ้นไปประมาณ 6 กิโลเมตร ในเขตตำบลหน้าพระลาน เป็นที่ตั้งของวัดถ้ำศรีวิไล ภายในมีพระพุทธเนาวรัตน์ศิลปะล้านนาที่งดงามน่าชมมาก นอกจากนั้นยังมีหินงอกหินย้อยอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของธรรมชาตินับร้อย ๆ ปี สวยงามตระการตา

นอกจากถ้ำศรีวิไลแล้ว ที่ตำบลหน้าพระลานยังมีถ้ำหินงอกหินย้อยที่งดงามน่าชมอีกหลายแห่ง ได้แก่ ถ้ำวิปัสสนาเนรมิต ตั้งอยู่หมู่ 3 บ้านคุ้ง-เขาเขียว และถ้ำพุทธสุโสทองหรือวิมานแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านหน้าพระลาน ลักษณะเป็นถ้ำหินปูน บริเวณทางขึ้นเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์

บริเวณทางขึ้นถ้ำศรีวิไล

พระปรมาภิไธยย่อของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5

ผาเสด็จ

ผาเสด็จ มีลักษณะเป็นชะง่อนผาชะโงกง้ำออกมาในแผ่นดิน ถ้าเดินทางจากแก่งคอยไปนครราชสีมา ผาแห่งนี้จะตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของสถานีรถไฟ ซึ่งเป็นสถานีที่ 3 นับจากสถานีแก่งคอย ขณะรถไฟแล่นผ่านหลังคารถไฟจะแล่นลอดใต้หน้าผาไป

มีเรื่องเล่ากันว่า ขณะสร้างทางรถไฟซึ่งต้องผ่านป่าตัดเขาเพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง เมื่อสร้างมาถึงบริเวณนี้ซึ่งเดิมเป็นเขาได้มีการระเบิดหินเพื่อทลายภูเขาให้เป็นช่องทาง ปรากฏว่ามีชะง่อนหินก้อนหนึ่งไม่สามารถทลายลงได้ จึงถือกันว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินี ได้เสด็จประพาสและทรงให้

กำลังใจแก่ผู้สร้างทาง เมื่อทรงทราบถึงปัญหา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้นำตราแผ่นดินมาปักไว้ใกล้ ๆ แล้วให้ทดลองทลายหินใหม่อีกครั้ง ปรากฏว่าไม่สามารถทลายลงได้เช่นเดิม พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งศาลพระภูมิขึ้น แล้วทรงจารึกพระปรมาภิไธยย่อ "จ.ป.ร." และ "ส.ผ." ไว้บนหน้าผานั้น

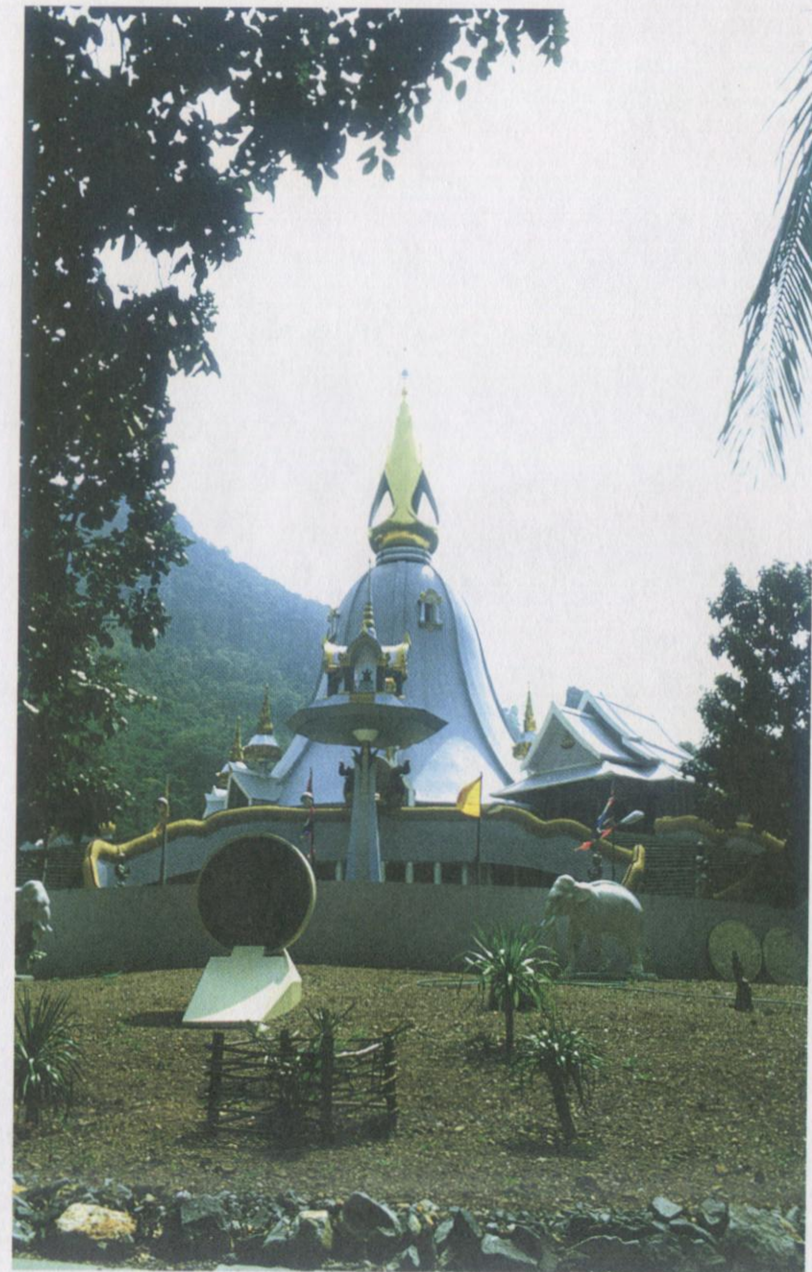
ถ้ำพระโพธิสัตว์และถ้ำพระธรรมทัศน์

ตั้งอยู่ในบริเวณวัดถ้ำพระโพธิสัตว์ หมู่ที่ 3 บ้านป่า ตำบลทับกวาง อำเภอแก่งคอย ห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 2 หรือถนนมิตรภาพ สระบุรี-นครราชสีมา ประมาณ 32 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าไปจากถนนมิตรภาพอยู่ด้านขวามือ มีระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร

บริเวณทางแยกมีป้ายบอกทาง "สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งทับกวาง" เข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 9 กิโลเมตรผ่านสำนักสงฆ์เจ้านาคราช ไปจนสุดทางซึ่งมีเทือกเขาสูงประมาณ 150 เมตร ตั้งขวางอยู่ บริเวณเชิงเขาเป็นที่ตั้งของวัดถ้ำพระโพธิสัตว์ สูงขึ้นไปเป็นที่ตั้งของถ้ำเก่าแก่

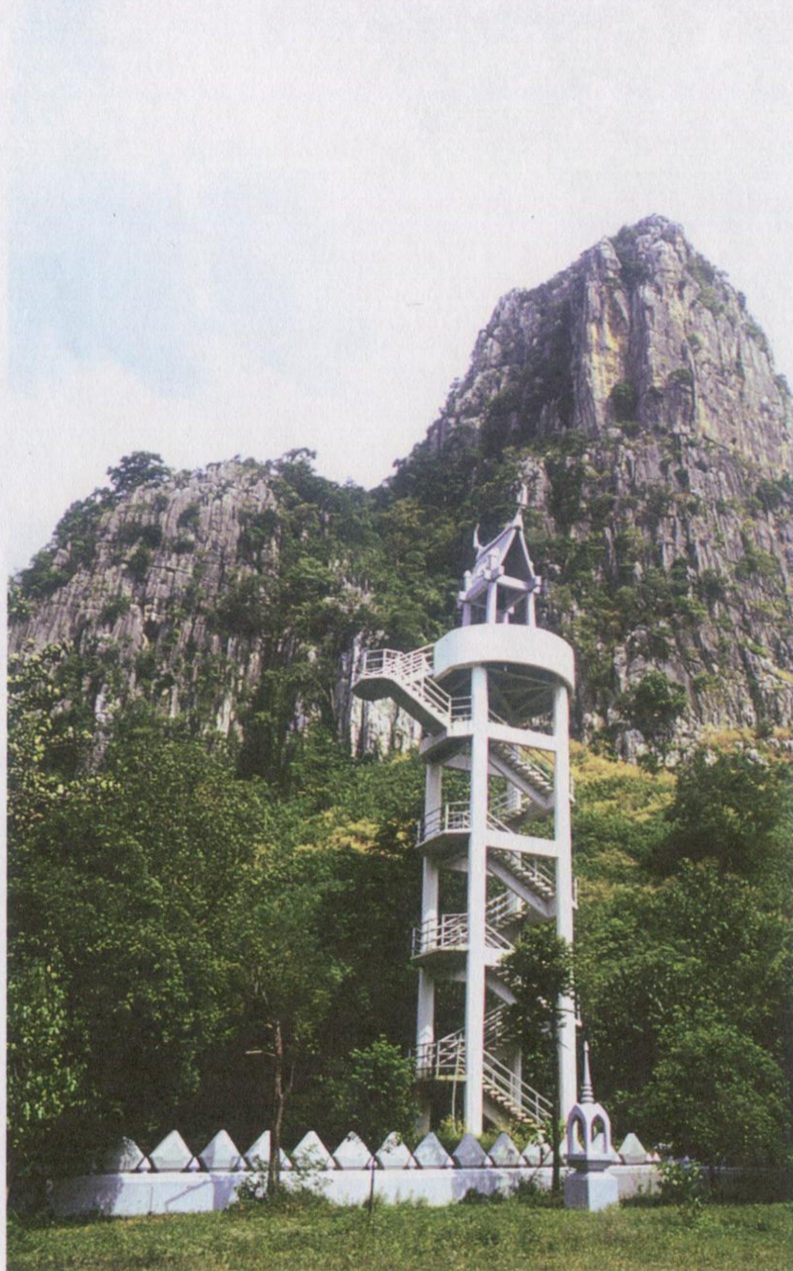
ถ้ำนี้จัดเป็นถ้ำโบราณมาแต่ครั้งสมัยทวารวดี เนื่องจากภายในถ้ำนอกจากจะมีหินงอกหินย้อยอันเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้ว ยังมีภาพจำหลักรูปพระโพธิสัตว์ศิลปะแบบทวารวดีปรากฏอยู่ อันเป็นที่มาของการตั้งชื่อ "ถ้ำพระโพธิสัตว์"

ใกล้กับถ้ำพระโพธิสัตว์ มีถ้ำอีกแห่งหนึ่งชื่อว่า ถ้ำพระธรรมทัศน์ ลักษณะเป็นโพรงลึกยาวไปตามสันเขาประมาณ 1 กิโลเมตร ปากทางเข้าเป็นปล่องเล็ก ๆ ลึกลงไปประมาณ 10 เมตร ภายในถ้ำมีบริเวณกว้างขวางมาก ตามผนังมีหินงอกหินย้อยงดงามตระการตา ทุกวันมีนักท่องเที่ยวนิยมไปเยี่ยมชมมากมาย ทางวัดได้อำนวยความสะดวกด้วยการติดไฟไว้บริเวณทางเดิน ทำให้สามารถมองเห็นทัศนียภาพได้อย่างชัดเจนตลอดเส้นทาง

สถาปัตยกรรมภายในวัดถ้ำพระโพธิสัตว์

หอระฆังที่สร้างขึ้นอย่างแปลกตาไม่ซ้ำแบบใคร

โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี

ตั้งอยู่ในเขตบ้านห้วยบง ตำบลเขาดินพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีปณิธานแน่วแน่เพื่อให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้

ภายในวัดมงคลชัยพัฒนา

ที่ตั้งศูนย์ศึกษาอบรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ภายในวัดมงคลชัยพัฒนา

ภายในพื้นที่โครงการ ได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาอบรมและสาธิตทางการเกษตร สำหรับเป็นศูนย์กลางการประสานงานความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด และรัฐ โดยเน้นให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

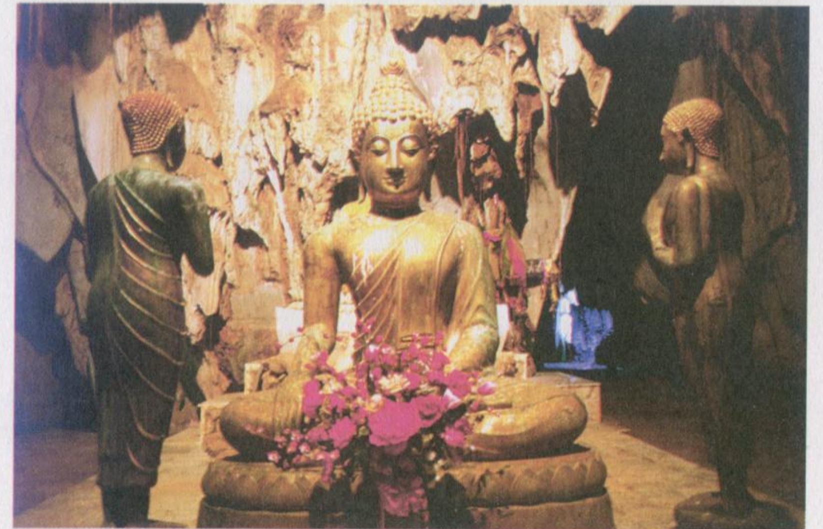
นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่สำหรับสาธิตการพัฒนาด้านการเกษตร และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมด้วย อาทิ โครงการตามพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ด้านการใช้น้ำและการบริหารงานการพัฒนาด้านการเกษตรแบบใหม่ รวมทั้งจัดสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว บนพื้นที่ 400 ไร่ สำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ในโครงการตลอดถึงพื้นที่ทางการเกษตรของประชาชนในบริเวณใกล้เคียง

ถ้ำพระธาตุเจริญธรรมหรือถ้ำพระธาตุบ่อปลา

ตั้งอยู่ที่ตำบลสองคอน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ห่างจากตัวจังหวัดไปตามถนนมิตรภาพสระบุรี-นครราชสีมา ประมาณ 22 กิโลเมตร บริเวณถ้ำเต็มไปด้วยหินงอกหินย้อยงดงามตระการตา นอกจากนี้ภายในถ้ำยังมีพระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร ศิลปะรัตนโกสินทร์ประดิษฐานอยู่

ด้านหน้าวัดถ้ำพระธาตุเจริญธรรม

พระประธานปางมารวิชัยพร้อมพุทธสาวกพระโมคคัลลาและพระสารีบุตร ประดิษฐานกลางห้องโถงใหญ่ รายรอบด้วยหินงอกหินย้อยงดงาม

พระพุทธบาทน้อย

พระพุทธบาทน้อย

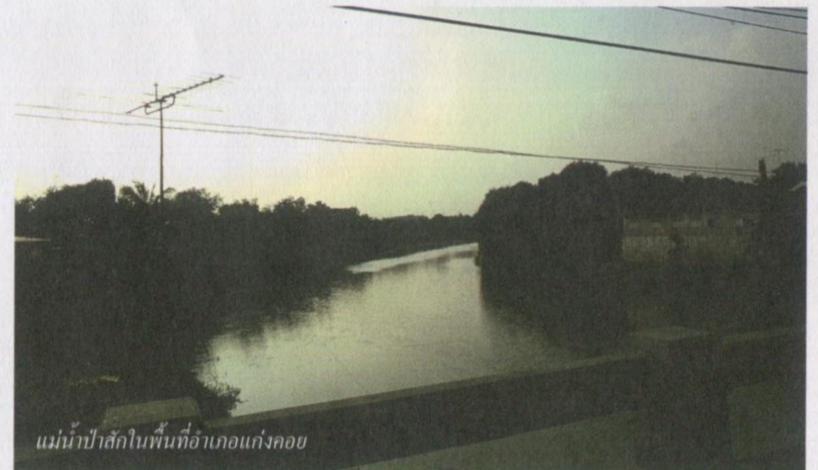
ใกล้กับถ้ำพระธาตุเจริญธรรม ในท้องที่หมู่ 10 ตำบลสองคอน ยังมีวัดพระพุทธบาทน้อย ซึ่งมีรอยพระพุทธบาทจำลอง ลึกลงไปในแผ่นดิน กว้างศอกเศษ ยาว 3 ศอก เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านให้ได้เที่ยวชมสักการะ

แม่น้ำป่าสัก

ในท้องที่ตอนเหนือของอำเภอแก่งคอยมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านท้องที่เข้ามาจากจังหวัดลพบุรี แม่น้ำช่วงที่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร และยาวขึ้นไปจนสุดสายนับเป็นช่วงที่งดงามมาก เนื่องจากตลอดเส้นทางจะผ่านเทือกเขา ผืนป่า และผาชะโงก แลงามสง่าน่าพิสมัยมาก เหมาะสำหรับล่องแก่งเที่ยวชมธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับแม่น้ำป่าสักตอนที่ผ่านอำเภอแก่งคอย จนเป็นที่มาของชื่ออำเภอว่าสมัยก่อนพื้นที่แถบนี้เต็มไปด้วยป่าเขาและสัตว์ร้าย การคมนาคมทางบกไม่สะดวก ทางเดียวที่พอจะปลอดภัยและได้รับความนิยม คือ การขึ้น-ล่องไปตามลำแม่น้ำป่าสัก ถึงกระนั้นก็ต้องรอกันเป็นกลุ่มใหญ่ ถึงจะออกเดินทางได้ เนื่องจากระหว่างทางมักจะมีโจรผู้ร้ายคอยซุ่มปล้นสะดมทรัพย์สินที่มีค่าจากชาวบ้านเป็นประจำ

จุดนัดหมายของผู้ร่วมเดินทางที่ต้องมาคอยกันก็คือ บริเวณแก่งใหญ่กลางลำแม่น้ำป่าสัก ซึ่งจะมีโขดหินน้อยใหญ่ตั้งระเกะระกะกั้นขวางลำน้ำยาวขึ้นไปทางเหนือ ต่อมาชาวบ้านพากันเรียกแก่งที่กั้นขวางลำแม่น้ำและเป็นจุดนัดพบของนักเดินทางนี้ว่า "แก่งคอย" และเรียกต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

แม่น้ำป่าสักในพื้นที่อำเภอแก่งคอย

น้ำตกเจ็ดคต

ตามเส้นทางสายมิตรภาพจากตัวเมืองสระบุรีมุ่งหน้าไปทางอำเภอมวกเหล็ก ทางเข้าน้ำตกอยู่ทางขวามือเป็นถนนลาดยางอย่างดี ตามเส้นทางนี้เข้าไปประมาณ 20 กิโลเมตรก็จะถึงที่ตั้งที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ขญ. 18 (เจ็ดคต) จากนั้นเดินเท้าต่อเข้าไปอีกประมาณ 1.2 กิโลเมตร ก็จะถึงน้ำตก

น้ำตกเจ็ดคตมีลักษณะเป็นน้ำตกไหลลงมาจากผาสูงประมาณ 7 เมตร โดยมีต้นกำเนิดมาจากป่าใหญ่ในเขตอำเภอแก่งคอย สภาพโดยรอบน้ำตกเป็นป่าดิบชื้นและป่าเบญจพรรณที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก สำหรับที่ตั้งของน้ำตกเจ็ดคต ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ 8 ตำบลชะอม อำเภอแก่งคอย

น้ำตกโกรกอีดก

จากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ขญ. 18 (เจ็ดคต) ซึ่งเป็นที่ตั้งของน้ำตกเจ็ดคต เดินทางต่อเข้าไปอีกประมาณ 15 กิโลเมตร หรือใช้เส้นทางอำเภอแก่งคอย อำเภอบ้านนา แล้วเลี้ยวซ้ายที่ตำบลชะอมมุ่งหน้าสู่หมู่บ้านตะโด้วน หมู่ 5 ตำบลชะอม อำเภอแก่งคอย ก็จะถึงทางเข้าไปยังน้ำตก ซึ่งต้องเดินเข้าไป ใช้เวลาในการเดินประมาณ 3 ชั่วโมง เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่รักธรรมชาติและรักการเดินป่าผจญภัยอย่างแท้จริง

น้ำตกมีลักษณะเป็นสายน้ำไหลลงมาจากยอดเขาซึ่งบริเวณที่น้ำตกไหลลงนั้นเป็นภูผาสูงชัน ลดหลั่นเป็นชั้น ๆ ความสูงจากยอดถึงพื้นประมาณ 50 เมตร จัดเป็นน้ำตกที่งดงามมากแห่งหนึ่งของจังหวัด บริเวณโดยรอบโอบล้อมด้วยป่าดิบแล้งในเขตอำเภอแก่งคอย ตลอดระยะทางของการเดินป่าเพื่อเข้าไปชมน้ำตกจะได้พบกับต้นไม้ขนาดใหญ่ชนิดหลายคนโอบเรียงรายอยู่ตลอดเส้นทาง

นอกจากนี้ยังมีผืนป่าเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด อาทิ กระทิง กวาง เก้ง หมูป่า ไก่ป่า และนกนานาพันธุ์ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเที่ยวได้ทั้งประเภทไปเช้าเย็นกลับ และพักค้างคืน โดยติดต่อสำรองที่พักได้ที่กรมป่าไม้

บึงตาลเดี่ยว

เป็นหนองน้ำสาธารณะขนาดใหญ่ มีน้ำตลอดปี ภูมิทัศน์โดยรอบงดงามตามธรรมชาติ เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนของครอบครัวในวันหยุด ซึ่งทางอำเภอได้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัด โดยตั้งอยู่ที่ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

สวนรุกขชาติมวกเหล็ก

ห่างจากตัวเมืองสระบุรีไปตามถนนมิตรภาพ ประมาณ 37 กิโลเมตร ทางเข้าอยู่ฝั่งซ้ายมือ ตรงข้ามกับร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขององค์การส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเขตอำเภอมวกเหล็ก หรือกึ่งกลางระหว่างอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี กับอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ประมาณ 375 ไร่

น้ำตกมวกเหล็กภายในสวนรุกขชาติ

สะพานแขวนที่สวนรุกขชาติมวกเหล็ก

ภายในนอกจากจะถูกตกแต่งและจัดสรรให้เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนทางธรรมชาติแล้ว ยังมีน้ำตกมวกเหล็ก ที่เกิดจากลำธารซึ่งไหลมาจากต้นน้ำในป่าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และไปสิ้นสุดที่แม่น้ำป่าสัก ทางเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ได้จัดเตรียมที่พักไว้สำหรับนักท่องเที่ยวเสร็จสรรพ ไม่ว่าจะเป็นบ้าน สถานที่สำหรับกางเต็นท์ รวมไปจนถึงแคมป์ไฟ

น้ำตกสาวน้อยหรือน้ำตกเจ็ดสาวน้อย

เข้าทางเดียวกันกับสวนรุกขชาติมวกเหล็ก อยู่ลึกเข้าไปประมาณ 9 กิโลเมตร ห่างจากที่ทำการสวนรุกขชาติมวกเหล็กประมาณ 8 กิโลเมตร ตลอดเส้นทางซึ่งคดเคี้ยวสูงต่ำตามเนินเขา แลเห็นไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง และธรรมชาติซึ่งเป็นเนินเขาสลับซับซ้อนสุดลูกหูลูกตางดงามมาก

ลักษณะเป็นน้ำตกไหลลงมาจากที่สูงลดหลั่นเป็นชั้นทั้งหมด 7 ชั้น โดยชั้นล่างสุดมีแอ่งขนาดใหญ่ท่ามกลางธรรมชาติ สามารถลงเล่นน้ำได้

ถ้ำดาวเขาแก้ว

ตั้งอยู่หมู่ 10 ตำบลลำพญากลาง อำเภอมวกเหล็ก เป็นถ้ำมีจุดสีดำ และ

สีน้ำตาลอยู่บนเพดานฝาผนัง นอกจากนั้นยังมีหินงอกหินย้อย เมื่อถูกแสงไฟจะมีประกายสวยงดงาม ภายในถ้ำยังเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวจำนวนมาก

ที่ตั้งของถ้ำอยู่สูงจากเชิงเขาประมาณ 90 เมตร ผู้ที่ต้องการชมความงามภายในถ้ำต้องปีนเขาขึ้นไป ระยะทางห่างจากจังหวัดประมาณ 75 กิโลเมตร

น้ำตกป่าลาน-หินดาด และน้ำตกตะพานหิน

ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ 6 บ้านป่าลานหินดาด ตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ประมาณ 6 กิโลเมตร ลักษณะเป็นน้ำตกไหลลดหลั่นเป็นชั้นๆ แวดล้อมด้วยธรรมชาติในสภาพที่สมบูรณ์งดงามมาก

นอกจากนี้ ในท้องที่หมู่ 5 บ้านตะพานหิน ตำบลคำพราน ซึ่งห่างจากที่ว่าการอำเภอออกไป ประมาณ 10 กิโลเมตร ยังมีน้ำตกตะพานหินซ่อนตัวอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่ง

ด้านหน้าของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก

พื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เป็นโครงการกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์อเนกประสงค์ อาทิ เพื่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสระบุรี รวมถึงบรรเทาปัญหาน้ำท่วมในเขตลุ่มน้ำป่าสัก กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ลักษณะเป็นเขื่อนดินยาว 4,860 เมตร สูง 46.50 เมตร สันเขื่อนกว้าง 10 เมตร สามารถกักเก็บน้ำได้ 785 ล้านลูกบาศก์เมตร ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2541 เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง

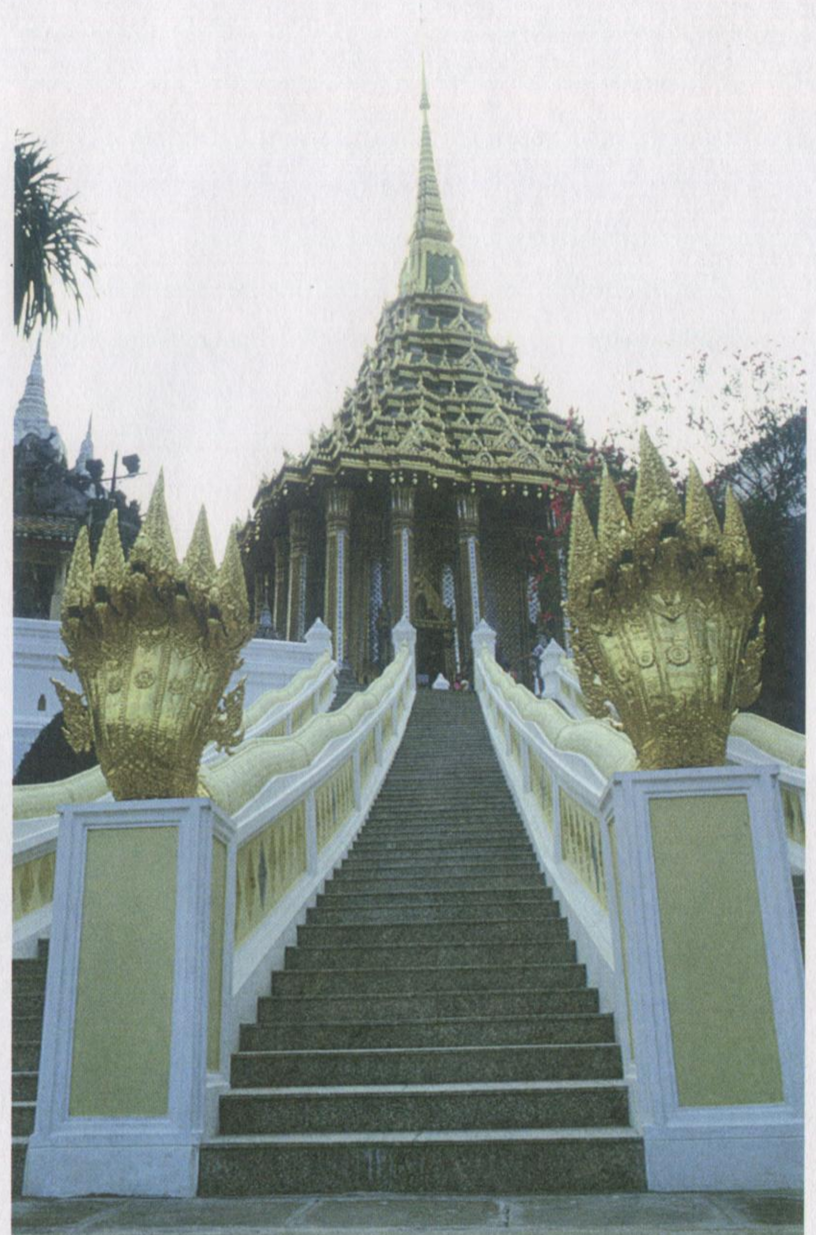
บริเวณสันเขื่อนป่าสัก

พระพุทธบาท

เป็นรอยพระพุทธบาทกว้าง 21 นิ้ว ยาว 60 นิ้ว ลึก 11 นิ้ว ประดิษฐานอยู่ในมณฑปบนไหล่เขาสุวรรณบรรพต หรือเขาสัจจะพันธคีรี ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท ห่างจากตัวเมืองสระบุรีขึ้นไปทางทิศเหนือประมาณ 28 กิโลเมตร มีทางเลี้ยวซ้ายก่อนถึงที่ว่าการอำเภอ เข้าไปประมาณ 1 กิโลเมตร

รอยพระพุทธบาทนี้ค้นพบในสมัยพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระองค์ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรง

ด้านหน้าทางขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธบาท

บันทึกตำนานการพบรอยพระพุทธบาทไว้ในหนังสือ "บุณโณวาทคำฉันท์" ว่า ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ราว พ.ศ. 2163-2171 ได้ทรงแต่งสมณทูตเดินทางไปประเทศลังกา เพื่อบูชารอยพระพุทธบาทที่เขาสุมนกูฏ พระสงฆ์ลังกาทราบเข้าก็ถามว่า รอยพระพุทธบาทในแผ่นดินนี้ปรากฏอยู่ถึง 5 รอย ณ เขาสุวรรณบรรพตก็มีอยู่ 1 ทำไมไม่ไปบูชาที่นั่น สมณทูตไทยจึงเดินทางกลับมากราบทูลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

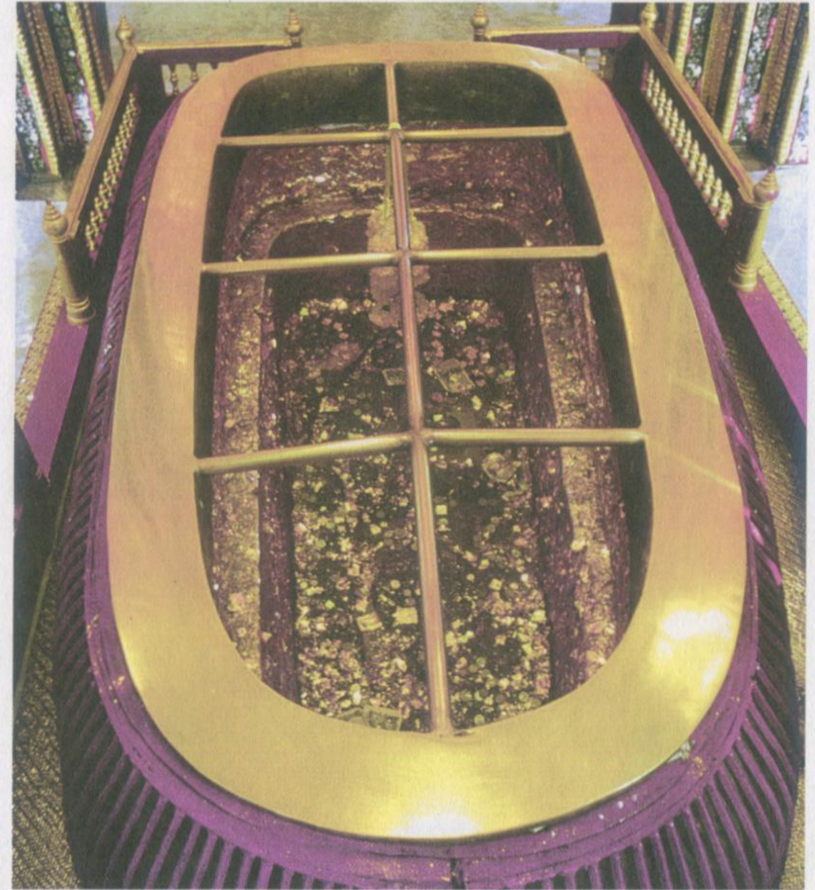
เมื่อทราบดังนั้นแล้ว พระเจ้าทรงธรรม โปรดเกล้าฯ ให้หัวเมืองต่าง ๆ ทำการค้นหารอยพระพุทธบาทไปทั่ว เมื่อพบแล้วให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ

ความดังกล่าวได้ล่วงรู้ไปถึงเจ้าเมืองสระบุรีเวลานั้น ซึ่งเจ้าเมืองเองเคยได้ข่าวว่ามีพรานล่าเนื้อชื่อบุญ เคยไปพบรอยพระพุทธบาทเข้าที่บริเวณเชิงเขาสุวรรณบรรพต จึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าทรง-ธรรม เมื่อพระองค์ทรงทราบได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงทอดพระเนตร พระองค์ทรงเห็นว่า เป็นรอยพระพุทธบาทตามลักษณะ 108 ประการ จึงโปรดให้สร้างพระมณฑปครอบไว้ ส่วนบริเวณโดยรอบให้สร้างศาสนสถานเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่ทำนุบำรุงรอยพระพุทธบาท

นอกจากนั้นบริเวณทางขึ้น ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักที่ประทับขึ้นด้วย

ส่วนเรื่องเล่าเกี่ยวแก่พรานบุญพบรอยพระพุทธบาทมีอยู่ว่า วันหนึ่งพรานบุญซึ่งออกล่าสัตว์ใกล้บริเวณเขาสุวรรณบรรพตเพื่อนำมาเป็นอาหาร ระหว่างนั้นได้ยิงถูกเนื้อตัวหนึ่งบาดเจ็บวิ่งหนีเข้าไปใกล้เชิงเขาข้างหน้าซึ่งมีป่าไม้เล็ก ๆ ขึ้นปกคลุมจึงได้ตามเข้าไป

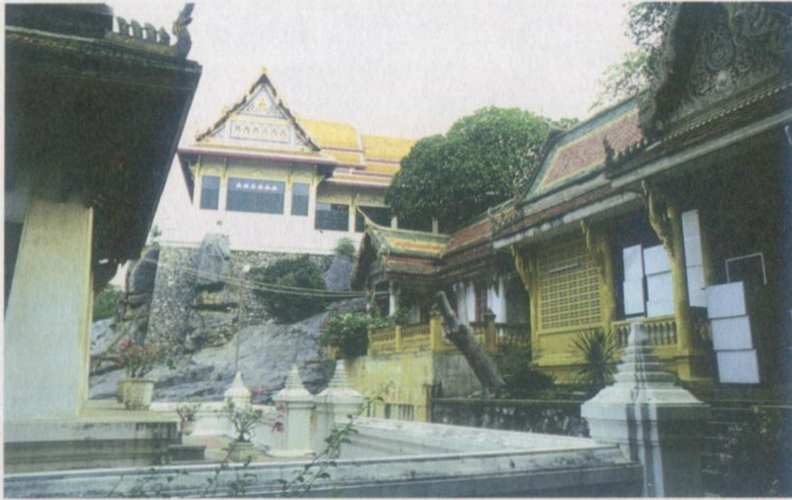
เนื้อลำบากได้วิ่งเข้าไปในพุ่มไม้ข้างหน้า ชั่วพริบตาก็วิ่งกลับออกมาโดยไม่มีอาการบาดเจ็บแต่อย่างใด สร้างความประหลาดใจยิ่ง จึงตามเข้าไปดูและได้พบกับแอ่งน้ำลักษณะคล้ายรอยเท้าคนขนาดใหญ่ ยาวประมาณศอกเศษ มีน้ำขังอยู่ พรานบุญซึ่งเหน็ดเหนื่อยจากการล่าเนื้อจึงเอามือวัก

รอยพระพุทธบาท อันเป็นที่เคารพสักการะของคนไทยทั่วประเทศ

น้ำในบ่อนั้นขึ้นมาลูบตามตัวปรากฏว่ากลากเกลื้อนที่เคยเป็นได้หายเป็นปลิดทิ้ง จึงเข้าใจในทันทีว่าแอ่งน้ำนี้ต้องเป็นแอ่งน้ำศักดิ์สิทธิ์แน่นอน จึงได้นำเรื่องดังกล่าวไปเล่าให้คนอื่นฟัง แล้วก็มีการเล่าต่อ ๆ กันไปจนขยายเป็นวงกว้าง กระทั่งรู้ไปถึงหูเจ้าเมืองในที่สุด

สำหรับประวัติการกำเนิดรอยพระพุทธบาทนั้น ในหนังสือ "คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า" ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ เขียนเอาไว้ว่า

สถาปัตยกรรมภายในวัดพระพุทธบาท

"ในคราวที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาแสดงปาฏิหาริย์ จารึกพระพุทธฉายไว้บนชะง่อนผา บนเขาปถวีแล้ว พระองค์ได้เสด็จต่อมายังเขาสุวรรณบรรพตเพื่อโปรดพรานล่าเนื้อผู้หนึ่งซึ่งกระทำกรรมโหดเหี้ยม ฆ่าทำลายชีวิตสัตว์ป่าอยู่บริเวณนี้มาช้านานแล้ว พรานคนดังกล่าวมีชื่อว่า 'สัจจพันธ์'

"หลังจากพรานสัจจพันธ์บรรลุเห็นทางธรรมแล้วได้ขอบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อสืบทอดพระศาสนาต่อไป และก่อนที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จกลับ พระภิกษุ 'สัจจพันธุ์' ได้กราบทูลอาราธนาขอให้พระพุทธองค์เหยียบรอยพระพุทธบาทไว้ ณ แผ่นศิลา เหนือยอดเขาสุวรรณบรรพตนั้น เพื่อเป็นที่สักการะของเหล่าเทพยดาและมนุษย์สืบไป พระพุทธองค์ก็ทรงพระราชทานให้ตามที่ขอ"

นับจากนั้น พระภิกษุสัจจพันธ์ ก็ทำการทำนุบำรุงรอยพระพุทธบาทสืบมา เข้าใจว่าภายหลังจากพระภิกษุสัจจพันธ์เสียชีวิตแล้ว รอยพระพุทธบาทได้ถูกปล่อยทิ้งร้างไม่มีผู้ใดดูแลสืบต่อ จวบถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งเป็นเวลานับพันปีหลังจากนั้น

ปัจจุบัน ทางวัดได้จัดให้มีงานนมัสการรอยพระพุทธบาทขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี ปีละ 2 ครั้ง ระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 3 รวม 15 วัน และวันขึ้น 8 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 4 รวม 8 วัน

พระราชวังโบราณ (พระตำหนักท้ายพิกุล)

ตั้งอยู่ติดกำแพงพระพุทธบาททางด้านทิศเหนือ เป็นพระราชวังเก่าแก่ที่พระเจ้าทรงธรรมโปรดให้สร้างเป็นที่ประทับ พร้อม ๆ กับการสร้างศาสนสถานภายในวัด ต่อมาได้ชำรุดหักพังเหลือเพียงกำแพง ถึงสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังขึ้นใหม่อีกครั้ง โดยให้สร้างทับลงบนฐานเดิม กระนั้นในปัจจุบัน สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ก็ได้พังเสียหายไปหมดแล้ว เหลือเพียงซากกำแพงที่บอกอาณาพระราชวังอยู่เท่านั้น

แนวกำแพงของพระราชวังโบราณ พระตำหนักท้ายพิกุล

พิพิธภัณฑสถานพระพุทธบาท

ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร เป็นที่เก็บศิลปวัตถุอันมีค่าไว้มากมาย อาทิ เครื่องทองของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เครื่องลายครามสังคโลก เครื่องทองสำริดโบราณ ศาสตราวุธโบราณ รอยพระพุทธบาทจำลอง ยอดมณฑปพระพุทธบาทเก่า พัดยศของพระสมัยต่าง ๆ รวมถึงท่อประปาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พิพิธภัณฑสถานพระพุทธบาท จะเปิดให้ชมในโอกาสสำคัญเท่านั้น

บ่อพรานล้างเนื้อ ตั้งอยู่ในพื้นที่ของกุศลสถานฯ ไม่ไกลจากพระพุทธบาท

บ่อพรานล้างเนื้อ

ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับวัดพระพุทธบาท ลักษณะเป็นบ่อหินขนาดไม่ใหญ่นัก ที่บริเวณปากบ่อมีรอยเข่าคน ใกล้ ๆ กันนั้นเป็นลานหินลาด และมีหลุมขนาดเท่ากระป๋องนมลึกลงไป เล่ากันว่า บ่อน้ำแห่งนี้เป็นบ่อที่พรานบุญนำเนื้อที่ล่าได้มาล้างเป็นประจำ จนปากบ่อเกิดเป็นรอยเข่า ส่วนหลุมที่ลึกลงไปนั้น เป็นรอยที่พรานบุญปักหอกไว้ขณะล้างเนื้อ ที่น่าอัศจรรย์คือ หลุมปักหอกของพรานบุญมีน้ำขังตลอดทั้งปี

ตำหนักธารเกษม

ตั้งอยู่ที่ตำบลขุนโขลนปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงจังหวัดสระบุรี เป็นตำหนักสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โปรดให้สร้างเป็นที่ประทับเมื่อคราวเสด็จมานมัสการรอยพระพุทธบาท

บริเวณพระตำหนักอยู่ติดริมธารน้ำด้านใต้ของธารทองแดง เป็นที่ที่มีบรรยากาศทางธรรมชาติงดงามมาก สำหรับพระตำหนักปัจจุบันหักพังหมดแล้วเหลือเพียงซากฐานรากที่ก่อด้วยอิฐ ปูน ปรากฏอยู่

แนวปรักเหนือริมลำธารนี้ ครั้งหนึ่งเป็นตำหนักธารเกษม

ตำหนักสระยอ

ตั้งอยู่ในเขตตำบลขุนโขลนเช่นเดียวกัน สันนิษฐานว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดให้สร้างในสมัยเดียวกับพระตำหนักธารเกษม เพื่อใช้เป็นพลับพลาที่ประทับระหว่างเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการรอยพระพุทธบาท

หลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันคือ ลักษณะฐานรากที่ก่อด้วยก้อนหินนำมาเรียงซ้อนต่อกันแล้วสอด้วยปูน คล้ายกับงานก่อสร้างพระตำหนักธารเกษมและตำหนักอื่น ๆ ที่ค้นพบในเขตอำเภอพระพุทธบาท

ถ้ำนารายณ์

อยู่ที่วัดเขาวง หมู่ 5 บ้านเขาวง ห่างจากพระพุทธบาทประมาณ 3 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยมากมาย รวมหินงอกหินย้อยรูปคล้ายพระสังขจาย บริเวณปากถ้ำยังมีอักษรมอญโบราณปรากฏอยู่ด้วย

สำนักสงฆ์ถ้ำกระบอก

เป็นสถานที่ที่รับรักษาคนติดยาเสพย์ติด ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสระบุรีไปตามถนนพหลโยธิน ประมาณ 25 กิโลเมตร บริเวณเทือกเขาโปร่งปราบ ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท

วัดเขาแก้ววรวิหาร

เป็นอารามหลวงตั้งอยู่ที่ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ ฝั่งขวาของแม่น้ำป่าสัก สิ่งสำคัญของวัด ได้แก่ องค์พระเจดีย์สูงเด่นบนยอดเขา ลักษณะคล้ายเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงเทพมหานคร

เดิมพระเจดีย์มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงไทยงดงามมาก มียอดแหลม 5 ยอด คือ บริเวณตรงกลางพระเจดีย์หนึ่งยอด สูง 34 เมตร กับเจดีย์ทิศสี่ทิศ ลักษณะเป็นซุ้ม 4 ด้าน แต่ละซุ้มเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ

เจดีย์วัดเขาแก้ว งดงามยิ่งนัก

ภายในบรรจุพระบูชาและเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดคือ บรรจุพระบรมธาตุและพระธาตุสาวก วัดโดยรอบเจดีย์กว้าง 43.40 เมตร

บันไดทางขึ้นก่อด้วยอิฐเสริมเหล็ก ราวบันไดเป็นรูปลำตัวพญานาค สร้างด้วยเศษกระเบื้องถ้วยชามหลากสีล้วนวิจิตรพิสดารมาก สำหรับพระเจดีย์ที่เห็นปัจจุบัน เป็นการบูรณะขึ้นใหม่บนฐานเดิม เนื่องจากของเก่าได้ชำรุดพังเสียหายไปหมดแล้ว

เสาร้องไห้

เป็นเสาไม้ใหญ่ ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าแม่ตะเคียน ห่างจากที่ว่าการอำเภอเสาไห้ประมาณ 500 เมตร ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อครั้งสร้างกรุงเทพฯ ได้มีการเกณฑ์เสาที่มีลักษณะดีจากหัวเมืองต่าง ๆ เข้าไปเพื่อคัดเลือกเป็นเสาเอก

ในการนั้น มีเสาตะเคียนต้นหนึ่งลักษณะงดงามมากล่องมาทางแม่น้ำป่าสัก เมื่อไปถึงกรุงเทพฯ ปรากฏว่าได้มีการคัดเลือกเสาเอกไปเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากเสาตะเคียนมาถึงช้าไป แต่ด้วยความงดงามดังที่กล่าว เสาตะเคียนต้นนี้จึงได้รับคัดเลือกให้เป็นเสารอง

แต่ทว่าเสาตะเคียนเกิดน้อยอกน้อยใจที่ไม่ได้เป็นเสาเอกทั้งที่งามกว่า จึงได้ล่องทวนน้ำจากกรุงเทพฯ และร้องไห้มาตลอดทาง จนมาถึงหน้าที่ทำการ

รูปปั้นเจ้าแม่ตะเคียนตั้งอยู่ด้านหน้าเสาตะเคียนขนาดใหญ่ภายในวัดสูง

อำเภอเสาไห้ในปัจจุบันก็จมน้ำหายไป จากนั้นมา ทุก ๆ เช้าเวลาที่แม่บ้านลุกหุงข้าวจะได้ยินเสียงร้องไห้กันทุกครัวเรือน ต่อมาชาวบ้านจึงพากันเรียกบ้านย่านนี้ที่แต่เดิมชื่อบ้านไผ่ล้อมน้อยว่า “ย่านเสาร้องไห้” ภายหลังหดสั้นลงเหลือเพียง “เสาไห้”

นับจากนั้นเป็นเวลากว่า 100 ปี จึงได้มีชาวบ้านเชิญขึ้นมาจากน้ำตรงกับปี พ.ศ. 2501 แล้วนำไปไว้ที่ศาลเจ้าแม่ตะเคียน ในบริเวณวัดสูงจวบถึงปัจจุบัน

เกี่ยวกับตำนานเรื่องราวเสาร้องไห้ยังมีอีกหลายรูปแบบ ที่นำมาเล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น

เมืองขีดขินหรือเมืองปรันตปะ

เมืองขีดขินหรือเมืองปรันตปะ หรือเสนาราชนคร เป็นเมืองเล็ก ๆ ขึ้นอยู่กับเมืองละโว้ หรือลวปุระในสมัยโบราณ เนื่องจากได้ค้นพบโบราณวัตถุหลายชิ้นมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 รุ่นเดียวกับพระปรางค์สามยอดที่ลพบุรี อาทิ รูปทวารบาล และพระโพธิสัตว์ทำด้วยศิลา

บริเวณที่ตั้งเมืองขีดขิน ปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ 11 ตำบลบ้านหมอ ฝั่งตะวันออกของคลองชลประทานชัยนาท-ป่าสัก สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันคือท้องทุ่งนาและที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชน ไม่มีเค้าหรือร่องรอยของการเป็นเมืองโบราณอยู่แล้ว

สวนนกตำบลไผ่ต่ำ

ห่างจากตัวจังหวัดลงมาทางใต้ประมาณ 17 กิโลเมตร ในเขตหมู่ 6 ตำบลไผ่ต่ำ อำเภอหนองแค หรือตามเส้นทางพหลโยธินประมาณกิโลเมตรที่ 84 ด้านซ้ายมือ ถ้าไปจากกรุงเทพฯ อยู่ด้านขวามือมีทางเข้าไปประมาณ 800 เมตร บริเวณปากทางเข้าเขียนว่า “วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม” (ไผ่ต่ำ)

บริเวณนี้เป็นบ้านของลุงต้อม เหมือนแม้น อดีตผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งบริเวณ

รอบ ๆ บ้านที่เป็นต้นไผ่ได้มีนกนานาพันธุ์เข้ามาอาศัย ไม่ว่าจะเป็น นกเอี้ยงดำ นกกางเขน นกเขา นกกวัก นกกาน้ำเล็ก นกแขวก และนกกระยาง โดยฝูงนกจะออกหากินตั้งแต่เช้าตรู่ ตกเย็นหรือพระอาทิตย์ใกล้จะลับขอบฟ้าก็จะบินกลับมานอน ที่อยู่อาศัยจะเป็นบริเวณป่าไผ่ซึ่งเป็นรั้วของบ้าน เป็นที่น่าเสียดายที่มาระยะหลังนกที่เคยอาศัยได้สูญหายตายจากไปเกือบหมดแล้ว

เจดีย์พระคุณแม่ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถริมคลองใหม่

เจดีย์พระคุณแม่

เป็นเจดีย์รูปทรงคล้ายพระปฐมเจดีย์ ภายในองค์เจดีย์มีรอยพระพุทธบาทจำลอง มีรูปดอกบัวเป็นฐานรองรับล้อมรอบด้วยพระประจำวัน กล่าวกันว่าเจดีย์แห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เป็นบุตรและธิดาได้ระลึกถึงและตอบแทนพระคุณแม่

เจดีย์พระคุณแม่แห่งนี้ ตั้งอยู่ที่บริเวณวัดคลองใหม่ ตำบลคลองหมู อำเภอวิหารแดง ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 42 กิโลเมตร สำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางไปกราบไหว้ หากใช้เส้นทางสายพหลโยธินตาก-กรุงเทพฯ เมื่อผ่านบ้านหินกองและตลาดหนองแค ก่อนถึงสะพานระพีพัฒน์ มีทางแยกเข้าไปอยู่ทางซ้ายมือ มีป้ายบอกทางว่าไปวัดคลองใหม่ ตามเส้นทางนี้จะผ่านที่ว่าการอำเภอหนองแค เข้าไปประมาณ 15 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ตั้งของวัดและแลเห็นองค์เจดีย์ที่สูงตระหง่านแต่ไกล

ประเพณีและวัฒนธรรม

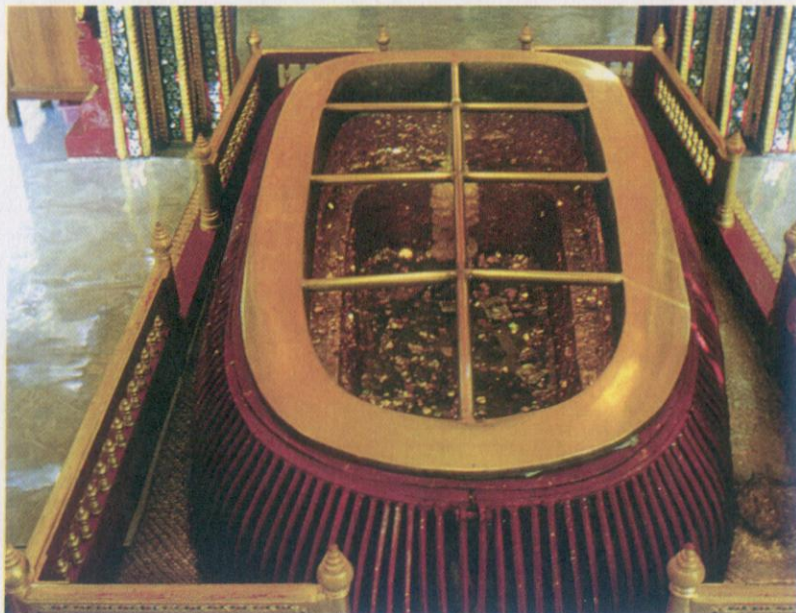
จังหวัดสระบุรีก็เหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศที่มีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ต่างสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมืองได้เป็นอย่างดี ควรยิ่งที่จะรักษาไว้สืบไปเพื่อเป็นแบบอย่างอันดีงามให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้ศึกษาเรียนรู้ และปรับใช้กับวิถีชีวิตประจำวัน

งานนมัสการรอยพระพุทธบาท

ในวันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 3 และวันขึ้น 8 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 4 ของทุก ๆ ปี ที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จะจัดให้มีงานนมัสการรอยพระพุทธบาทขึ้น

ภายในงานนอกจากจะเปิดให้ประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้นมัสการรอยพระพุทธบาทแล้ว ทางวัดยังเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไปร่วมงานได้เข้าชมวัตถุโบราณล้ำค่าที่ทางวัดเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานพระพุทธบาท ซึ่งในวันปกติทางวัดไม่ได้เปิดให้บุคคลภายนอกเข้าชม

รอยพระพุทธบาทบนเทือกเขาสุวรรณบรรพต

นอกจากนี้ยังได้มีการออกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองของสระบุรี ให้ได้ซื้อหากลับไปเป็นของที่ระลึกและของฝากอีกด้วย

ประเพณีตักบาตรดอกไม้

ถือเป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดสระบุรี ที่ปฏิบัติติดต่อกันมาช้านานแล้ว โดยจัดขึ้นในวันเข้าพรรษา หรือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ของทุก ๆ ปี

ภายในงานจะมีประชาชนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดเดินทางมาร่วมงานอย่างคับคั่ง จุดประสงค์ประการแรกก็เพื่อร่วมทำบุญตักบาตรตามประเพณีที่มีมาแต่โบราณ

ที่แปลกกว่าที่อื่นก็คือ หลังจากเสร็จพิธีทำบุญตักบาตรในช่วงเช้าแล้ว ประชาชนจะพากันออกไปหาเก็บดอกไม้ป่าชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นตามไหล่เขา และจะออกดอกเฉพาะช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น เพื่อนำกลับมาร่วมพิธีตักบาตรดอกไม้ในช่วงบ่าย

ลักษณะของดอกไม้ชนิดนี้ คล้ายกับต้นกระชายหรือต้นขมิ้น ดอกเป็นสีเหลืองและขาว ชาวบ้านเรียกว่า "ดอกเข้าพรรษา"

ด้วยเหตุนี้ ประเพณีตักบาตรดอกไม้ของจังหวัดสระบุรี จึงเป็นประเพณีที่มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

ประเพณีแห่พระเขี้ยวแก้ว

ณ พิพิธภัณฑสถานพระพุทธบาทสระบุรี มีพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่งชื่อว่า "พระเขี้ยวแก้ว" ประชาชนต่างเชื่อกันว่าสร้างขึ้นจากพระทนต์ธาตุของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ในทุกวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี จึงร่วมกันจัดงานประเพณีแห่พระเขี้ยวแก้วขึ้น

พิพิธภัณฑสถานพระพุทธบาท สถานที่เก็บรักษาพระเขี้ยวแก้ว และโบราณวัตถุที่สำคัญอื่น ๆ

พิธีเริ่มจากการอัญเชิญพระเขี้ยวแก้วจากพิพิธภัณฑ์ออกแห่ฉลองรอบเมืองพระพุทธบาท โดยมีความเชื่อกันว่า เมื่อจัดพิธีแห่พระเขี้ยวแก้วเพื่อเป็นการสักการะแล้ว จะดลบันดาลให้ประชาชนได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ประกอบสัมมาอาชีพเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

ประเพณีเจ้าพ่อเขาตก

ประเพณีเจ้าพ่อเขาตก หรือแห่เจ้าพ่อเขาตก จัดเป็นประเพณีสำคัญอีกประเพณีหนึ่งของชาวอำเภอพระพุทธบาท งานจัดขึ้นทุกปีระหว่างวันขึ้น 1-4 ค่ำ เดือน 5 โดยใช้บริเวณวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารเป็นสถานที่

จัดงาน

ภายในงานนอกจากขบวนแห่เจ้าพ่อเขาตกแล้ว ยังมีการแสดงอภินิหารต่าง ๆ ของเจ้าพ่อเขาตกควบคู่ไปกับการกระทำพิธีลุยไฟ แห่สิงโตล่อโก๊ะ ตลอดจนการแสดงงิ้ว ซึ่งจะมีชาวจีนที่เป็นลูกหลานของเจ้าพ่อมาร่วมงานอย่างคับคั่งตลอด 4 วัน

ศาลเจ้าพ่อเขาตก ตั้งอยู่ด้านหน้าวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร

ประเพณีสงกรานต์ สรงน้ำเสาตะเคียนทอง

จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ บริเวณหน้าอุโบสถวัดสูง ตำบลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ โดยจัดขึ้นในช่วงสงกรานต์ หรือวันที่ 13 เมษายน

งานเริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงเช้าด้วยพิธีทำบุญตักบาตร ต่อด้วยรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุในช่วงสาย ๆ จากนั้นจึงมาถึงการปิดทองสรงน้ำเสานางตะเคียน

นอกจากเป็นการร่วมทำกิจกรรมของชาวบ้านในการสืบสานประเพณีอันดีงามแต่โบราณแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นเตือนให้ลูกหลานซึ่งเป็นอนุชนรุ่นหลังได้เห็นถึงคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีตลอดไปอีกด้วย

ประเพณีแข่งขันเรือยาว

นอกจากการทำบุญรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่และสรงน้ำเสาตะเคียนแล้ว ที่อำเภอเสาไห้ยังมีประเพณีสำคัญอีกอย่างถือปฏิบัติสืบกันมา คือ ประเพณีแข่งขันเรือยาว

งานจัดขึ้น ณ ลำน้ำป่าสักหน้าที่ว่าการอำเภอเสาไห้ ประมาณวันเสาร์-อาทิตย์สุดท้ายของเดือนกันยายนซึ่งเป็นช่วงน้ำขึ้น

ส่วนเรือที่เข้าแข่งขันก็มีทั้งเรือในจังหวัดและจังหวัดอื่นๆ โดยแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ตามขนาดของเรือและจำนวนฝีพาย ถือเป็นการร่วมสนุกและอนุรักษ์ประเพณีเก่าแก่ของไทยไม่ให้สูญหายไปจากแผ่นดิน

งานของดีสระบุรี

จัดขึ้นระหว่างเดือนเมษายนของทุกปี ณ อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี กิจกรรมภายในงานมีทั้งการแสดงพื้นเมือง งานแสดงสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยจำหน่ายราคาถูก เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยว

งานทานตะวันบานที่วังม่วง

ที่อำเภอวังม่วง ถือเป็นอีกพื้นที่ที่มีการปลูกดอกทานตะวันกันมาก โดยจะปลูกติดต่อกันเป็นพื้นที่กว้างใหญ่สุดสายตา ด้วยเหตุนี้เวลาที่ดอกทานตะวันบานจึงเป็นช่วงเวลาที่งดงามที่สุดอีกช่วงเวลาหนึ่ง มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นนิยมเดินทางเข้าไปชื่นชมไม่ขาดสายในทุกๆ ปี

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ทางจังหวัดและชาวอำเภอวังม่วงจึงได้ร่วมกันจัดงานทานตะวันบานที่วังม่วงขึ้น กำหนดเอาช่วงปลายเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ทานตะวันออกดอกบานสะพรั่งมากที่สุดเป็นช่วงจัดงาน

ส่วนบริเวณงานอยู่ที่หน้าที่ทำการอำเภอ มีการแสดงพื้นบ้านของคนในท้องถิ่น มหรสพต่างๆ ตลอดจนการออกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ช่วงกลางวันจะมีเจ้าหน้าที่พานักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมไร่ทานตะวันตลอดทั้งวัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและบุคคลสำคัญ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นภูมิปัญญาไทยที่คนในพื้นที่สืบทอดเค้าโครงเรื่องราว วิธีการหรือการปฏิบัติมาแต่อดีต อาจมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้ทันกับยุคสมัยหรือให้สอดคล้องกับวิถีปัจจุบันบ้าง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรี ปรากฏอยู่มากมายในรูปแบบต่างๆ เช่น การทอผ้าพื้นเมืองที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเสาไห้ เป็นผลงานจากฝีมือของคน

ผ้าทอเสาไห้ ฝีมือกลุ่มแม่บ้านตำบลท่าช้าง

ญวนในพื้นที่ที่ทำสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน จนระยะหลังเมื่อหน่วยงานราชการเข้าไปแนะนำให้รวมตัวเป็นกลุ่มผลงานของคนที่นี่จึงมีผู้คนรู้จักมากขึ้น และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง

ภูมิปัญญาพื้นบ้านยังสะท้อนให้เห็นได้จากงานจักสาน ฝีมือของคุณตาแก้ว จันทาทิพย์ ผู้เฒ่าชาวอำเภอหนองแซง วัย 90 ปี ที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายตามวิถีชาวนาไทย และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการจักสานกระบุง ตะกร้า กระจาดสาแหรก และอีกมากมาย แม้วัยจะชราภาพแต่ไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยไร้ประโยชน์ จนก่อให้เกิดผลงานอันน่าทึ่ง โดยเฉพาะการถักหวายครอบปากภาชนะที่เรียกว่า *"ลายจูงนาง"* นับว่าสวยงามไม่มีที่ติ

การจักสานกระบุงของชาวหนองแซง

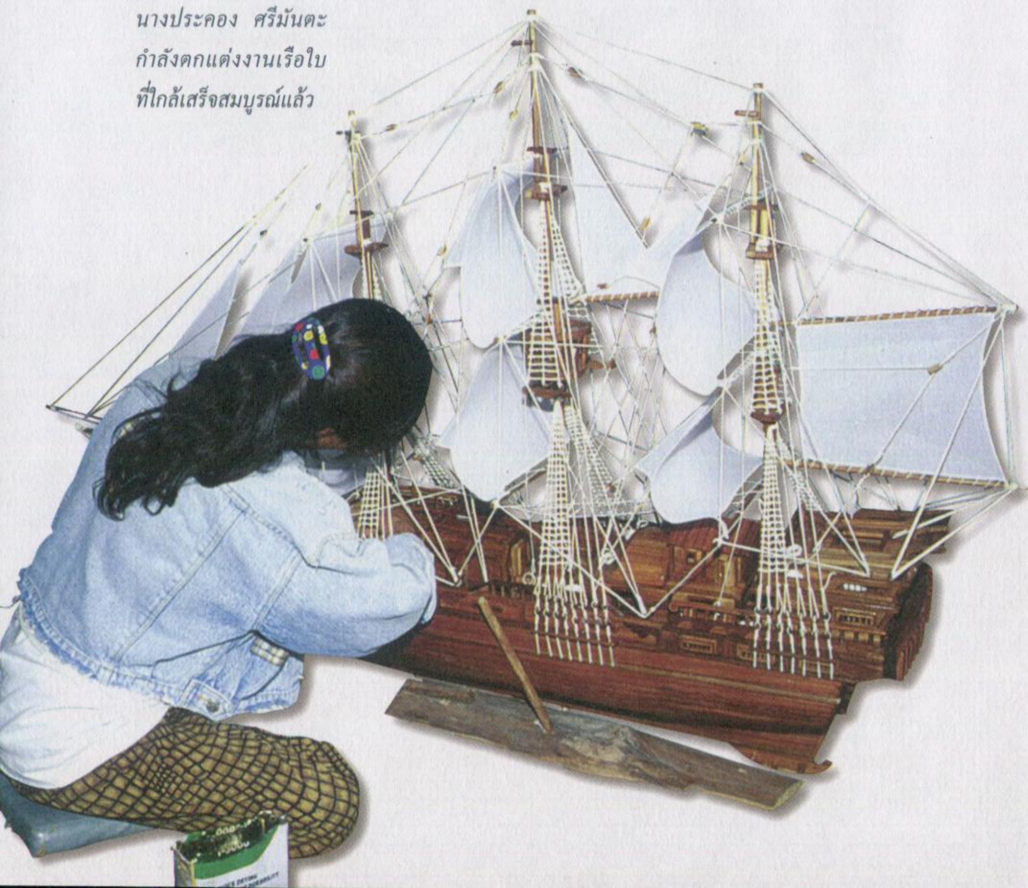
สองตายายกำลังช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่

นอกจากนี้ยังมีสองผู้เฒ่าในเขตอำเภอพระพุทธบาท คือคุณตาทองคำกับคุณยายบานเย็น นิลคูหา คิดค้นศิลปะงานด้านฝีมือด้วยการนำกะลามาทำเป็นออมสินเป็นรูปทรงผลไม้ และนำไปขายยังหน้าวัดพระพุทธบาทให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อติดตัวกลับไป ในทุกวันสองผู้เฒ่าจะช่วยกันทำ คุณตาซึ่งสายตาไม่ค่อยดีจะทำงานอยู่ภายในบ้าน เมื่อเสร็จแล้วคุณยายผู้เป็นภรรยาจึงนำไปขาย สินค้าของสองผู้เฒ่านับเป็นที่แปลกตา และฉีกแนวจากสินค้าอื่นที่มีผู้วางขายอย่างสิ้นเชิง

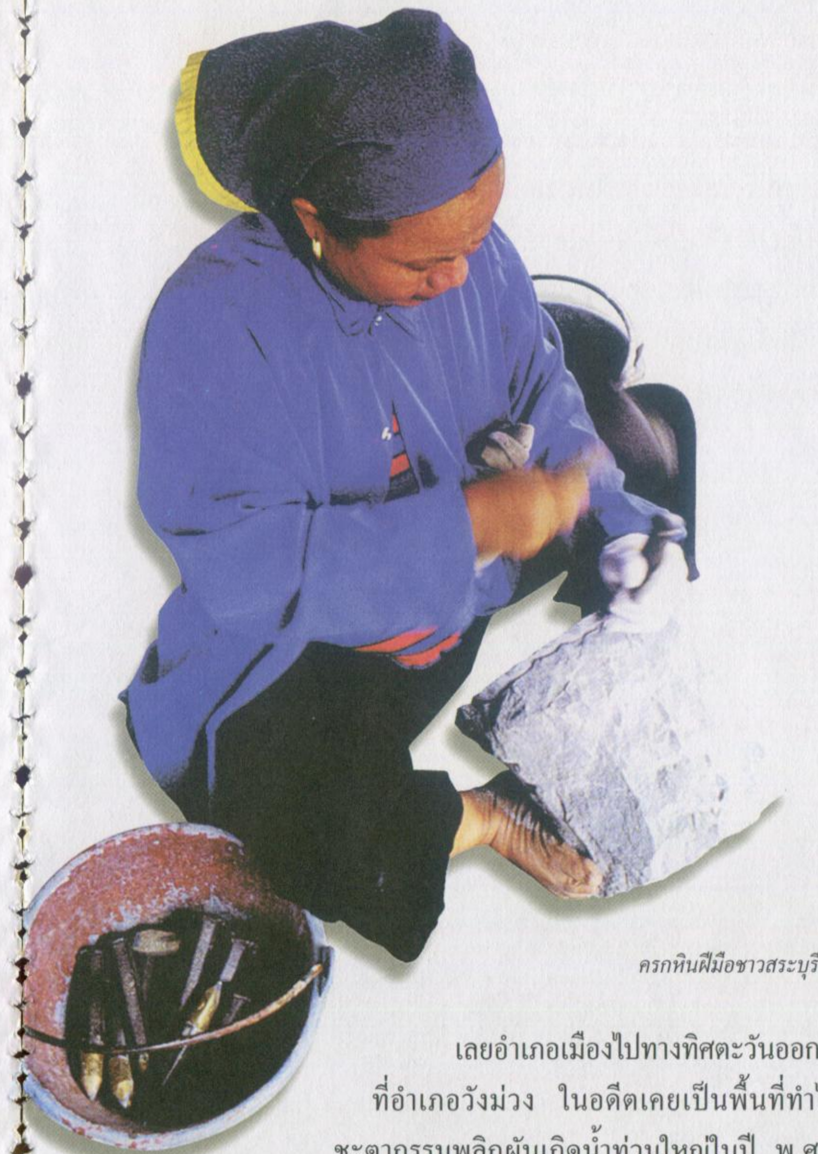
ไม่ไกลจากเขตอำเภอเมืองสระบุรี ใกล้วัดพระพุทธฉาย นายเสน่ห์และนางประคอง ศรีมันตะ สองสามีภรรยาวัย 40 ต้นๆ บรรจงจัดทำงานฝีมือจากเศษไม้สักจนเกิดศิลปะเรือสำเภาโบราณของต่างประเทศ ผลงานของเขาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เห็นได้จากบรรดาบุคคลระดับผู้นำ

ประเทศ และข้าราชการระดับสูง ตลอดจนนักธุรกิจและผู้มีฐานะ ต่างอุดหนุนไปประดับตั้งโชว์ที่บ้าน จนใบสั่งจองมีมากมายขนาดข้ามปีกันทีเดียว

ส่วนในเขตอำเภอเมืองสระบุรี ในเขตพื้นที่บ้านปากข้าวสารก็มีผลงานการแกะสลักครกหินกันอย่างกว้างขวาง หากใครเคยได้ยินชื่อเสียงของครกหินอ่างศิลา และเมื่อมาถึงพื้นที่นี้จะทราบว่าส่วนหนึ่งของงานที่นี่ถูกส่งไปขายยังอ่างศิลาด้วย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะปัจจุบันในพื้นที่อ่างศิลาไม่มีหินมากพอที่จะให้ผู้คนทำประโยชน์ได้อีกต่อไป หินจากเมืองสระบุรีจึงเป็นอีกหนึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อให้เกิดงานพื้นบ้านจนคนในพื้นที่ได้อยู่ดีมีสุขมาจนทุกวันนี้

นางประคอง ศรีมันตะ กำลังตกแต่งงานเรือใบที่ใกล้เสร็จสมบูรณ์แล้ว

ครกหินฝีมือชาวสระบุรี

เลยอำเภอเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ณ ที่อำเภอวังม่วง ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ทำไร่ทำนา แต่ชะตากรรมพลิกผันเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2521 จนคนในพื้นที่หมดทางทำมาหากิน ในเวลาเดียวกันนั้นกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ได้เหลือบไปเห็นต้นลานที่ขึ้นอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน พร้อมกับเห็นประโยชน์จากต้นลาน ซึ่งเป็นลานชนิดที่เรียกว่า “ลานทอง” ด้วย

ผลงานการนำใบลานมาเลียดตากและสานเป็นหมวกจึงเกิดขึ้น มีทั้งหมวกคาวบอย หมวกกอล์ฟ หมวกทรงญี่ปุ่นซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่หญิงสาว รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นๆ อีกมากมาย ปัจจุบันผลงาน หมวกสานใบลานของกลุ่มสตรีตำบลวังม่วง เป็นที่ยอมรับว่าเป็นงานฝีมือชั้นเยี่ยมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอีกประเภทหนึ่ง

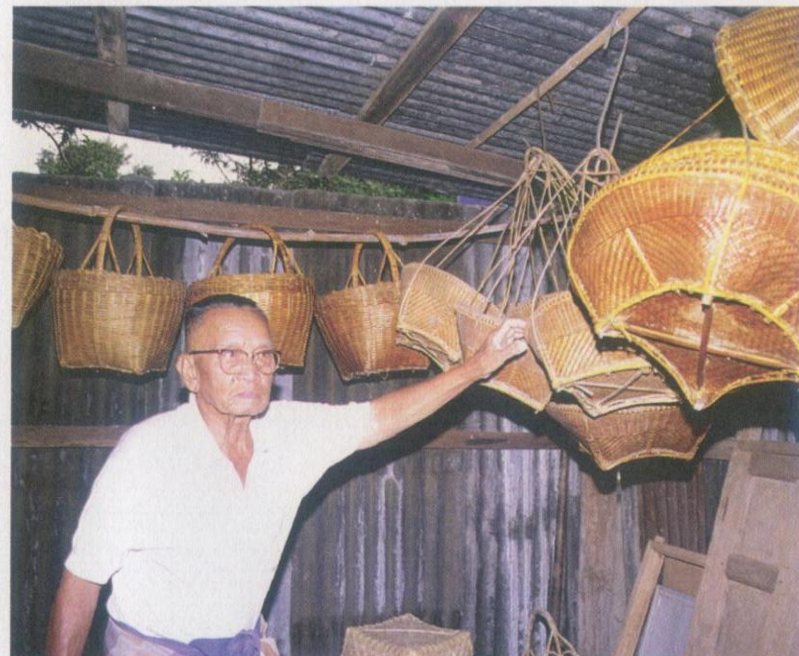
ผลงานสร้างสรรค์ของ
กลุ่มแม่บ้านวังม่วง

นอกเหนือจากงานฝีมือที่แต่ละรายจัดอยู่ในชั้นเอกอุแล้ว ผลิตผลอันเกิดจากภูมิปัญญาทางด้านอาหารก็นับว่าไม่แพ้ใคร โดยเฉพาะกะหรี่ปั๊บมวกเหล็ก ที่ทำกันดาษดื่นบริเวณปากทางเข้าอำเภอมวกเหล็กตรงข้ามองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อสค.) นับว่าไม่แพ้ใคร การทำกะหรี่ปั๊บแม้ดูผิวเผินจะง่ายแต่หากเข้าไปสัมผัสใกล้ๆ จะทราบว่าเป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและความอดทน จึงจะได้ผลิตภัณฑ์คุณภาพเห็นได้จากนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชื่อเสียงของกะหรี่ปั๊บมวกเหล็กยังคงเลื่องลือมิเสื่อมคลาย

กะหรี่ปั๊บร้อนๆ ของ
อำเภอมวกเหล็ก

ของฝาก. อ.มวกเหล็ก เจ้าเก่า
ไส้ไก่
ถั่ว
เผือก
กะหรี่ปั๊ป
เจ๊ตุ้ม
มวกเหล็ก สระบุรี
เจ้าเก้า
จ-พท-สบ-150/2541

บุคคลสำคัญ

กว่าสระบุรีจะเจริญรุ่งเรืองมาได้จนถึงทุกวันนี้ ผู้คนในท้องถิ่นนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งนอกเหนือจากคนในพื้นที่แล้ว บุคคลต่าง ๆ ทั้งข้าราชการจากส่วนกลาง ข้าราชการท้องถิ่นตลอดรวมถึงนักการเมืองก็มีส่วนสำคัญไม่น้อย

พลตำรวจเอก ประมาณ อดิเรกสาร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของสระบุรี นับเป็นอีกหนึ่งในบุคคลสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างให้สระบุรีเป็นพื้นที่โดดเด่นอีกคนหนึ่ง พลตำรวจเอก ประมาณ ได้เสนอตัวเป็นผู้แทนของชาวสระบุรีมาหลายสมัย เคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองมามากมายทั้งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีในกระทรวงสำคัญหลายกระทรวง ประธานสภาผู้แทนราษฎร และอีกมากมาย จนกลายเป็นบุคคลระดับแกนนำทางการเมืองของประเทศ

สำหรับพระสงฆ์ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่เมืองสระบุรี ก็มีอีกหลายรูปเช่นกัน แต่ละรูปล้วนเป็นแกนกลางประสานความเข้าใจระหว่างคนในท้องถิ่นและตั้งตนให้เป็นที่ยึดมั่นส่งเสริมสังคมให้มีศีลธรรมประจำใจ ตัวอย่างพระสงฆ์ที่มีความสำคัญเห็นจะได้แก่ ***หลวงพ่อเฮ็น สิริวังโส*** แห่งวัดดอนทอง

หลวงพ่อเฮ็น สิริวังโส เจ้าอาวาสวัดดอนทอง อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี

หลวงพ่อเฮ็น สิริวังโส นามเดิมท่านคือ เฮ็น ศิริวงษ์ เกิดที่หมู่บ้านจางคาง เมืองปาดวง กำพงธม ติดชายแดนประเทศเขมร เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พุทธศักราช 2454 เป็นบุตรของนายอยู่ ศิริวงษ์ กับนางเขียว ศิริวงษ์

เมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ได้เข้าอุปสมบทที่วัดพรรณราย เมืองกำพงธมบ้านเกิด มีหลวงพ่อแก้ว วัดพรรณรายเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อแรกได้รับฉายาว่า “สุวรรณศรัทธา” ภายหลังเปลี่ยนใหม่เป็น “สิริวังโส”

นับแต่อุปสมบทท่านได้เริ่มศึกษาเล่าเรียนธรรมะและไสยศาสตร์ เวทมนตร์ อักขระภาษาขอม จากหลวงพ่อแก้วซึ่งได้รับการเคารพเลื่อมใสจากชาวบ้านละแวกนั้นเรื่อยมา ส่วนหลวงพ่อแก้วเองก็ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้ลูกศิษย์ท่านนี้จนหมดภูมิเช่นกัน

หลังจากนั้น หลวงพ่อเฮ็นได้ออกธุดงค์รอนแรมไปตามป่าเพื่อศึกษาวิชาด้านวิปัสสนาเพิ่มเติมอีกหลายปี ขณะเดียวกันก็ถือโอกาสทดสอบวิชาไสยศาสตร์ที่ได้ร่ำเรียนมาเพื่อเก็บเป็นประสบการณ์พร้อมกันไปด้วย

วันหนึ่งท่านได้ธุดงค์มาถึงดอนทอง ตำบลดงตะงาว อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี และได้เข้าจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้เรื่อยมากระทั่งถึงปัจจุบัน โดยไม่ได้เดินทางหรือออกธุดงค์ไปที่ใดอีก

ตามความเห็นของชาวบ้าน หลวงพ่อเฮ็นท่านเป็นพระที่เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติของสงฆ์ พูดน้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีแต่รอยยิ้มและความเมตตา เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านซึ่งได้อาศัยท่านเป็นที่พึ่งจิตใจมาโดยตลอด

นอกจากจริยวัตรทางด้านเผยแผ่พระธรรมแก่สาธุชนอันเป็นกิจวัตรหลักแล้ว หลวงพ่อเฮ็น ยังได้สร้างสิ่งปลูกสร้างอันเป็นสาธารณประโยชน์อีกมากมาย อาทิ สร้างกุฏิเสริมเหล็ก 2 ชั้น จำนวน 4 หลัง สร้างอาคารอเนกประสงค์ สร้างเมรุสำหรับเผาศพ สร้างหอระฆัง หอสวดมนต์ และสะพานคอนกรีตข้ามคลอง เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ประชาชนในการเดินทางมาวัด

สิ่งสำคัญที่หลวงพ่อเฮ็นได้สร้างคุณูปการต่อชาวสระบุรี คือ นำเงินที่ได้จากการบริจาค หรือร่วมบุญของสาธุชนมาร่วมสมทบทุนโครงการอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียน สมทบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในจังหวัดสระบุรี ตลอดถึงสมทบทุนซื้ออุปกรณ์การแพทย์ให้ตึกสงฆ์อาพาธ โรงพยาบาลสระบุรีและโรงพยาบาลพระพุทธบาทด้วย

นับเป็นภิกษุที่เจริญด้วยธรรม และนำประโยชน์มาสู่ประชาชนและเยาวชนชาวสระบุรีโดยแท้

สระบุรีเมืองที่น่าอยู่

จังหวัดสระบุรี ได้ชื่อว่าเป็นเมืองอุตสาหกรรมที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจสูงมากอีกจังหวัดในเขตภาคกลาง เนื่องจากมีอุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก เช่น โรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานผลิตวัสดุก่อสร้าง อุตสาหกรรมนมพร้อมดื่ม โรงสีข้าว โรงงานผลิตเส้นหมี่ วุ้นเส้น เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น งานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ อีกมากมาย ที่พร้อมจะขยายตลาดให้กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก

ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เป็นเช่นนี้ได้ก็ด้วยจังหวัดสระบุรีมีวัตถุดิบในการผลิตต่าง ๆ อย่างเหลือเฟือ ถ้าหากรู้จักใช้อย่างเหมาะสมและรู้คุณค่า เชื่อว่าจะทำให้สระบุรีมีเสถียรภาพทางด้านการผลิตสินค้าต่าง ๆ เหล่านี้ไปอีกนานแสนนาน

สิ่งที่น่าภาคภูมิใจอีกประการหนึ่งของชาวสระบุรี คือ ณ พื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอวังม่วง มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เข้าไปดำเนินการศึกษาทดลองและให้

ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า พร้อมทั้งยังช่วยแก้ปัญหาความยากจนให้กับประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารด้วย

นอกจากนี้ สระบุรียังมีทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า ภูเขา น้ำตก ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดวาอาราม อาทิ พระพุทธฉาย พระพุทธบาทสระบุรี วัดเขาแก้ว วัดสมุหประดิษฐาราม เป็นต้น

ถึงแม้สระบุรีจะถูกจัดให้เป็นเมืองที่มีความเจริญทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจสูง แต่ด้านวิถีชีวิตของคนพื้นเมืองที่ดำเนินไปยังคงเรียบง่ายภายใต้ประเพณีและวัฒนธรรมประจำถิ่น อาจมีเหมือนและต่างกันบ้างตามแต่ละพื้นที่ ซึ่งถูกบังคับด้วยสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งที่เหมือนกันประการหนึ่ง คือการซึมซับสิ่งที่คนรุ่นก่อนถ่ายทอดผ่านพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน โดยคนรุ่นปัจจุบันรับเอาไว้อย่างไม่รู้ตัว และดำเนินสืบทอดต่อ ๆ กันมา พร้อมทั้งประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสังคมปัจจุบัน

หากความเจริญทั้งสองสิ่งยังคงดำเนินควบคู่กันไปเยี่ยงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แน่นอนว่าสระบุรีในอนาคตจะเป็นเมืองที่น่าอยู่มากที่สุดอีกเมืองหนึ่งของประเทศไทย

ขอขอบคุณ

สำนักงานศึกษาธิการ	อำเภอเมืองสระบุรี
คุณพนิดา ศรีธรรมา	นักวิชาการศึกษา ศึกษาธิการ อำเภอวังม่วง
พระภิกษุอัมพร ปิยะปุตโต	ผู้ดูแลรักษาวัดถ้ำพระธาตุเจริญธรรม
คุณบุญสิทธิ์ เอกโยคยะ	ฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์สระบุรี
คุณเสน่ห์-คุณประคอง ศรีมันตะ	เจ้าของผลงาน "เรือใบจำลอง"
คุณอุไร เอี่ยมกำแหง	จากร้าน "กระหรี่พัฟน้องหนึ่ง"
คุณกนกวรรณ กันทะเสมา	จากร้าน "กระหรี่พัฟอมรรัตน์"
ร้าน "กระหรี่พัฟมานะ"	
คุณบานเย็น สอนดี และสมาชิก	กลุ่มสตรีจักสานใบลาน ตำบลวังม่วง
คุณลุงจำเนียร สุดาเดช	คนขายใบลานชาววังม่วง
คุณตาทองคำ	
และคุณยายบานเย็น นิลคูหา	เจ้าของผลงาน "กะลาออมสิน"
คุณป้าพักต์ สิงห์แก้ว	ประธานกลุ่มทอผ้าตำบลท่าช้าง
คุณป้าสนิท หงษ์เอิบ	สมาชิกกลุ่มทอผ้าตำบลท่าช้าง
คุณยงยุทธ สร้อยฟ้า	กำนันตำบลหนองควายโซ อำเภอหนองแซง
คุณตาแก้ว จันทาทิพย์	เจ้าของผลงานกระจาดสาแหรกจักสาน
คุณยายปั้น บุญแลบ	คนทำครกบ้านปากข้าวสาร
คุณกังวล เขตบุญไสย	คนทำครกบ้านปากข้าวสาร

บรรณานุกรม

ข้อมูลและติดตามประเมินผล, สำนักงานจังหวัดสระบุรี ฝ่าย. **สระบุรี amazing SARABURI 1998-1999.**

จังหวัดสระบุรี, สำนักงาน. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสระบุรี.** 2526.

ชลประทาน, กรม. **โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** จังหวัดลพบุรี, สำนักงาน. 2541.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ไทยรบพม่า.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2514.

แดงต้อย มาลี. **ครกหินไทย.** กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ. 2536.

น. ณ ปากน้ำ. **ศิลปของพระพุทธรูป.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2515.

ประยุทธ สิทธิพันธ์. **เที่ยว 71 จังหวัดรอบเมืองไทย.** ธนบุรี : กรุงธน. 2503.

พิเนตร น้อยพุทธา. **ประวัติเสาร้องไห้.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รำไทยเพรส, 2540.

วิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, กรม. **หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจังหวัดสระบุรี.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.

ศิลปากร, กรม. **คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2515.

______.**พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระนพรัตน์.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2514.

______.**พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516.